

DE GEUZENPENNING

MUNT- EN PENNINGKUNDIG NIEUWS

7e JAARGANG

No 1

JANUARI 1957

MÉDAILLES DES ANCIENS PAYS-BAS

Le plan de cette Exposition étonnera certains. Mis en présence d'un matériel donné, les organisateurs avaient le choix entre deux partis, deux titres: l'Histoire des Anciens Pays-Bas par les médailles ou l'art de la Médaille dans les Anciens Pays-Bas. C'est le dernier qui fut choisi sur la suggestion du Directeur du Cabinet des Médailles de La Haye.

Le premier thème n'était cependant pas sans attrait. La libération des Etats du Nord, Guillaume III d'Orange et la Guerre de Hollande, pour ne citer que deux chapitres parmi les plus caractéristiques de cette histoire, furent en effet les prétextes à la réalisation d'oeuvres abondantes, suivant de près les événements; il aurait été curieux de rapprocher à propos du même fait les médailles frappées par les partis opposés, quelquefois par les neutres, et de montrer ainsi comment la production métallique, comme celle des estampes, reflétait, il y a deux ou trois cents ans, les réactions de tout le monde civilisé devant les événements contemporains.

Mais lorsqu'on adopte un parti, il faut pouvoir le mener jusqu'au bout; or, l'Histoire Métallique devient vite un jeu de l'esprit. Gérard Van Loon, auteur d'un ouvrage bien connu des Numismates et qui aurait pu servir de guide de l'Exposition „L'Histoire Métallique des XVII Provinces des Pays-Bas depuis l'ab-

dication de Charles Quint, jusqu'au traité de Bade en 1716", s'en tire souvent par une explication ingénue du genre: je parle de ce personnage afin de pouvoir citer la médaille qui a été faite à son effigie. Et il est vrai que l'Histoire est faite surtout de celle des Princes (ou des personnes morales), des déclarations de guerre, des campagnes et des traités de paix; elle méconnaît la vie quotidienne. Com-

DE GEUZENPENNING

DRIEMAANDELIJKSE UITGAVE

van het Kon. Ned. Genootschap voor
Munt- en Penningkunde
en van de Vereniging voor
Penningkunst

REDACTIE

Dr A. N. Zadoks-Josephus Jitta

Dr D. A. Wittop Koning

Jhr Ir A. C. von Weiler

REDACTIE-SECRETARIAAT

J. Schulman

Keizersgracht 448

Amsterdam-C.

ABONNEMENTSPRIJS

voor niet-leden van
een der beide verenigingen
f 3.— per jaar

ADVERTENTIES

¼ pagina f 50.— per jaar

POSTREKENING 31187 t.n.v.

Kon. Nederlands Genootschap
voor Munt- en Penningkunde
Amsterdam

ment dès lors intégrer dans une histoire métallique unique les médailles des corps de métiers, les médailles privées, commémorant les mariages, noces d'or, deuils, divorces même, qui évoquent la vie bourgeoise et corporative, industrielle et paisible des contemporains de REMBRANDT et de ceux de VERMEER.

Le classement purement chronologique des médailles présente un autre défaut; il conduit à aligner à côté d'oeuvres contemporaines des événements, d'autres oeuvres qui leur sont tellement postérieures que l'on risque de mettre en doute leur valeur de document. La médaille commémorative frappée „a posteriori” est en effet une pratique courante. Le rangement chronologique n'a de valeur qu'à l'intérieur des séries conçues spécialement pour être des histoires métalliques. Cette conception qui a longtemps prévalu, ne date que du milieu du XVIIe siècle.

Léone Léoni et Jonghelinck faisaient les portraits de leurs princes, Quentin Metsys ou Jean Second ceux de leurs concitoyens, ils ne cherchaient pas à faire de l'Histoire. Les Etats du Nord frappaient des médailles pour entretenir mutuellement leur courage et leur zèle; c'est sans le vouloir qu'ils composèrent une véritable galerie d'Histoire.

Donc, sans retirer à la médaille sa valeur documentaire, l'Exposition a pour but principal de mettre l'accent sur sa qualité d'objet d'art. Le sujet est limité à l'oeuvre des médailleurs des Ancien Pays-Bas et elle est articulée en fonction des genres, des techniques et des tendances artistiques.

Y. MALÉCOT

NEDERLANDSE PENNINGEN TE PARIJS

In de periode van 6 november tot 20 december 1956 is in de zalen van het Musée monétaire in het Hôtel des Monnaies aan de Quai de Conti te Parijs een expositie gehouden van Nederlandse Penningkunst.

Het initiatief hiervoor ging uit van de heren Malécot, directeur van de Monnaie en Lapassade, conservator van het Musée monétaire. De aanleiding hiervoor was een collectie penningen in het bezit van Mad. Kapamadj, directrice van de munthandel Florange et Cie te Parijs, een collectie voor het grootste deel afkomstig van een vroegere Duitse verzameling (veiling Nomisma 1935).

Voor de uitwerking van deze tentoonstelling werd de medewerking gevraagd van het Koninklijk Penningkabinet, die met liefde en enthousiasme werd toegezegd. Bij het nadere overleg bleek echter al spoedig dat voornoemde collectie vele penningen bevatte, die wel op Nederland betrekking hadden, maar niet door Nederlandse medailleurs waren vervaardigd. Vele stukken waren soms historisch interessant, maar voor de Nederlandse penningkunst niet belangrijk.

Toen wij dan ook bij de mondelinge bespreking met deze heren in augustus in ons Kabinet hun aandacht vroegen voor een meer kunsthistorische behandeling van deze materie, conform de huidige opvatting, waarbij dan ook de aesthetische kwaliteiten van vele stukken meer naar voren kon worden gebracht, gingen zij hiermede accoord en konden wij hun tevens een schema voorleggen, dat een algemeen overzicht van de Nederlandse penningkunst vanaf zijn ontstaan tot aan de 19de eeuw omvatte.

Met toestemming van de schrijver ontleend aan de inleiding van de catalogus. Red.

Ter oriëntatie moge dit schema hier volgen:

1. Introductie van de penningkunst in de Nederlanden door Italiaanse kunstenaars.
2. De gegoten penning onder Italiaanse invloed, vooral in de zuidelijke Nederlanden.
3. De typisch noord-Nederlandse triumfpenning.
4. De penning in de veranderende stijlopvatting in de overgangstijd naar de internationaal wordende Franse stijl.
5. De periode van stadhouder Willem III geheel aansluitend bij de stijl van de *Histoire métallique* van Lodewijk XIV.
6. De achttiende eeuw, die in zijn penningkunst hierin volgt en waarbij de penningen zijn gegroepeerd rondom de stadhouders van de republiek, de Gouverneurs van de Oostenrijkse Nederlanden en de revoluties van 1787 en 1790.
7. Groepen met een over het algemeen typisch noord-Nederlands karakter, zoals de penningen die naar hun inhoud betrekking hebben op het familieleven en op het stads- en corporatieve leven.
8. Toegevoegd werden enkele speciale groepen, zoals zilversmids- (plaquette en gegraveerde) penningen, een technisch typische Nederlandse kunstvorm. Ter algemene illustratie werden hieraan als tijdsdocumenten de munten van Brussel en Utrecht toegevoegd. Verder de noodmunten, als tijdsverschijnsel aansluitend bij de triumfpenningen, alsmede gilde- en rekenpenningen.

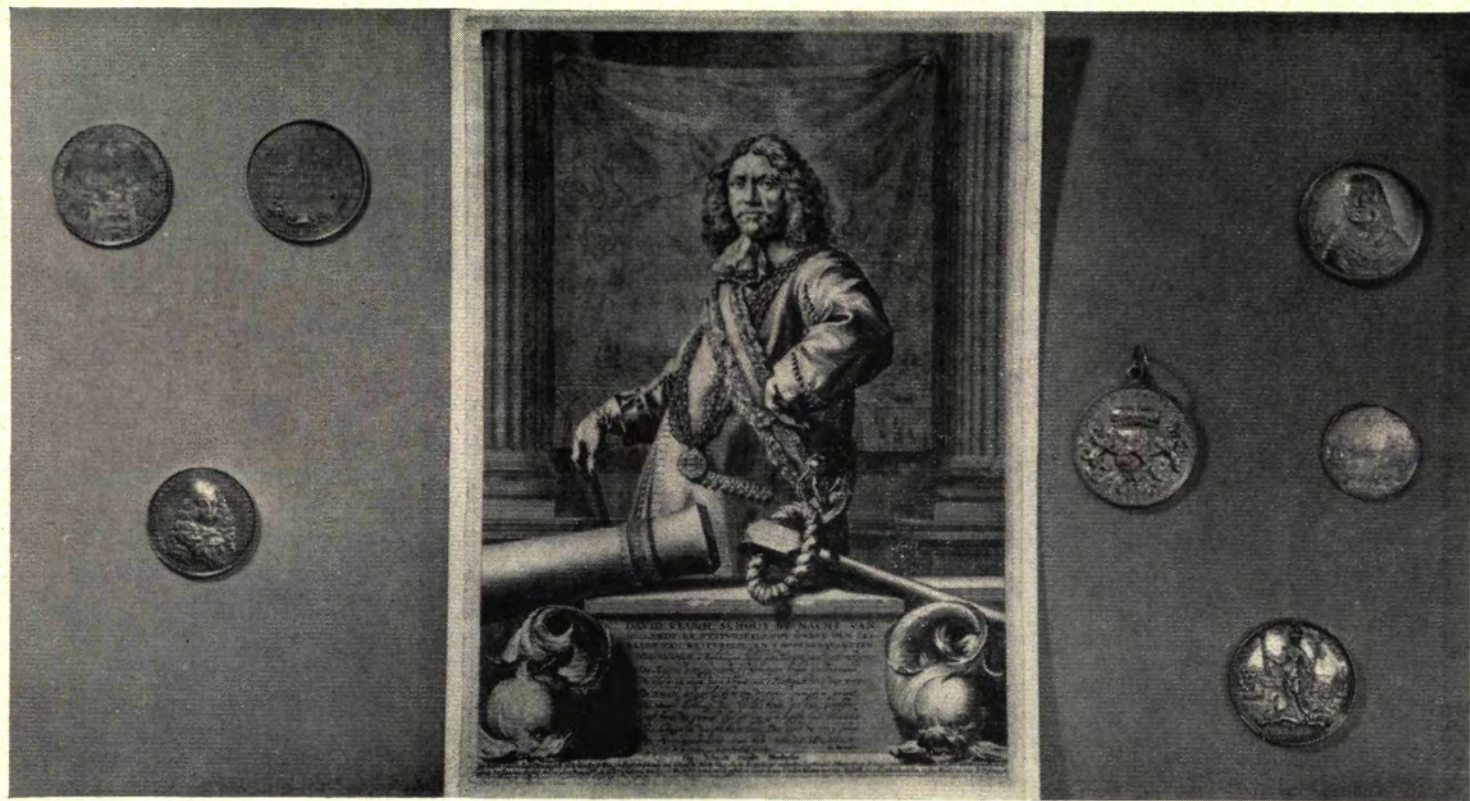
Bij de uitwerking moesten soms historisch belangrijke stukken wijken in het kader van de kunsthistorische opvatting en de aandacht, die tevens geschonken werd aan het fraaie en aesthetisch verantwoorde stuk.

In het geheel van de aankleding kwamen de elementen van illustratie en documentatie naar voren. Ter illustratie van de tijd is gebruik gemaakt van vele voorwerpen, zoals kaarten,

prenten, schilderijen, zegels en andere documenten in de wijdere zin van het woord, zodat sommige figuren door hun portretten of bepaalde situaties door boeken e.d. een toelichting kregen. De eigenlijke documentatie omvatte naast prenten, die in hun voorstelling ten nauwste met de penningen verband houden door hun inhoud, fotocopiëen van geschreven stukken die rechtstreeks over de betreffende penningen handelden en er toe bijdroegen om meer inzicht te krijgen in hun wordingsgeschiedenis. Ook stempels van aanwezige penningen werkten mee in dit geheel.

Het geheel van deze toegevoegde stukken maakte het tevens mogelijk, dat er een afwisseling kon worden aangebracht, die o.a. door zijn verticaliteit en zijn kleur een fris cachet gaf en bij het exposeren van penningen altijd weer een vereist element blijft.

Een van de meest waardevolle elementen van een expositie als deze, die gehouden werd in het kader van de *Campagne internationale des Musées* 1956, was, dat er zich een bijna unieke gelegenheid voordeed om hierop stukken samen te brengen uit diverse grote collecties, vooral van Parijs, Brussel en Den Haag. Hierdoor kon niet alleen een grootser overzicht worden gegeven, maar tegelijkertijd kon een prachtig vergelijkingsmateriaal worden getoond, dat anders nauwelijks verkrijgbaar is. Hierop wil ik straks nog even terugkomen bij de behandeling van enkele onderdelen. De aanvaarding van het plan, waarvan de uitwerking geheel aan ons Kabinet werd overgelaten, bracht de mogelijkheid mede, dat wij niet alleen de keuze van de stukken konden maken, waarbij wij, wat de afzonderlijke exemplaren betrof de voorrang hebben gegeven aan de in Parijs aanwezige exemplaren, doch ons ook tevens uitgebreid konden beraden op de inrichting van de zalen en speciaal van de vitrines. De catalogus werd voor zover het de penningen betrof (behal-

Vitrine met prent en penning van David Vlugg

ve die uit de collectie van Brussel) geheel hier geschreven. Ook de inleidingen op de verschillende hoofdstukken, waarmede tevens een beknopt overzicht van de geschiedenis van de penningkunst kon worden gegeven en een nieuwe definitie van de penning voor het eerst kon worden gepubliceerd, maakte het mogelijk het geheel te verduidelijken en zo daaraan een meer blijvende waarde te geven. Ook aan de daadwerkelijke uitvoering van de expositie heeft ons Kabinet een belangrijke bijdrage kunnen leveren. Reeds negen dagen voor de opening kon ik, door de Monnaie hiertoe uitgenodigd, in Parijs aanwezig zijn, waardoor ik mijn krachten aan de inrichting kon wijden, de laatste dagen tezamen met Dr. Van Gelder. Bij de inrichting werd een zeer prettige medewerking ondervonden, zowel van de conservator als van het technisch personeel van de Monnaie. De expositie omvatte in de grote zaal van Guillaume Dupré, behalve vitrines met illustratie- en documentatiemateriaal, 24 vitrines van 100 × 50 cm, waarin zich de penningen bevonden, vermeld in het schema onder de nummers 1 tot en met 6. In enkele van deze vitrines waren dan prenten en boeken neergelegd (afkomstig van de Stichting Atlas van Stolk en het Kabinet, in andere weer stempels (afkomstig van 's Rijks Munt te Utrecht), cameeën en gesneden stenen van de ook als medailleur bekende Schepp (vitrines Willem IV en V). Deze stukken, zoals als boven werd aangegeven, dienden tot direct documentatiemateriaal.

Haaks op de vensters bevonden zich grote, staande schermen, waartegen prenten en schilderijen waren gehangen, die als illustratie dienden. In de zijzaaltjes en de twee verder op de grote zaal aansluitende Salle Sage en Salle Varin waren de stukken samengebracht, die ik onder de nummers 7 en 8 vermeldde (met uitzondering van de vitrines met noodmunten, die in

de grote zaal, aansluitend bij de triumpfenningen, een plaats hadden gekregen.

In de laatstgenoemde kleine zaaltjes was ook een kleine selectie uit Nederlands gildezilver, afkomstig uit Nederlandse musea geplaatst, dat weer fraai kon aansluiten bij de daar geplaatste gilde en zilversmidspenningen.

Ten aanzien van de kwaliteit van de geëxposeerde penningen kan Nederland met trots kijken naar de stukken, ingebracht door het Kon. Penningkabinet.

Ten einde nog even de aandacht te vragen voor de samenwerking tussen de verschillende collecties, wil ik gaarne nog op enkele onderdelen wijzen.

Brussel kon voor de zuidelijke Nederlanden vitrines tonen, in hun geheel gewijd aan de médailleurs Waterloo en aan de penningkunst tijdens de Oostenrijkse gouverneurs.

De serie triumpfenningen bleek in Frankrijk een openbaring te zijn. Hieraan waren dan ook 5 vitrines gewijd. Dit genre penning is zowel in uitvoering als opvatting uniek.

De stukken betrekking hebbend op de noord-Nederlandse revoluties van 1787 en 1795 vonden hun parallel in die van 1790 in de zuidelijke Nederlanden.

In de vitrine van de Italiaanse kunstenaars kon vóór en keerzijde worden getoond van de Candida-penning: Maximiliaan en Maria van Bourgondië die ook zeer fraai op vóór en achterzijde van de catalogus-omslag werd afgebeeld (cat. 1).

Van de vroegste Nederlandse medailleur, Quinten Metsijs, was uit de collectie Mayer van der Bergh te Antwerpen, het portret van zijn schoonzuster Christina Metsijs aanwezig (cat. 19). en tevens zijn zelfportret uit het Cabinet des Médailles te Parijs (cat. 18). Verder was hier de Erasmuspenning in voor- en keerzijde te zien uit de collecties te Parijs en Den

*Q. Metsjys:
Christina Metsjys*

Haag (cat 20 en 21).

Van Janus Secundus kon een houten penningmodel uit Brussel (cat. 23) worden gelegd naast een stenen model uit Den Haag (cat. 22).

Floris Allewijn (van Steven van Herwijck, cat 35, Brussel) hervond hier zijn echtgenote, Cecilia Veselaer (cat. 36, Den Haag).

Uit Wenen was er bij het werk van Coenrad Blok een fraai gouden, geëmailleerd medaillon aanwezig met het portret van Willem van Oranje en een variatie op de bekende voorstelling met het ijsvogelnest op de keerzijde, door Dr. Van Gelder in 1955 aldaar aangetroffen en nu voor deze expositie geadviseerd.

Teneinde de meestal storende bijschriften in de vitrines te vermijden is door de Monnaie de methode van foto's van de vitrines met bijschriften gevolgd, die door het Penningkabinet bij de expositie in juni j.l. te Rotterdam voor het eerst werd gebracht, overgenomen. Nu werden echter de nummers van de catalogus onder de afbeeldingen van de penningen op de foto geplaatst, terwijl onder de foto een strook was aangebracht, waarop

de nummers waren herhaald en de medailleur en de titel van de penning waren aangegeven.

De catalogus van de tentoonstelling omvat 710 nummers. Elk stuk werd beschreven en van literatuurverwijzingen voorzien. Elke groep, van een korte inleiding voorzien werd geïllustreerd. In totaal zijn 28 platen met bijna 90 afbeeldingen aan het einde van de catalogus opgenomen, ook dit geheel volgens het advies en de aanwijzingen van het Kabinet. Ten behoeve van de belangstellenden werd een door Dr. Van Gelder samengesteld *Aperçu chronologique* opgenomen. De lijst van de literatuurafkortingen geeft tevens een beknopt bibliografisch overzicht.

Ten behoeve van de Nederlandse gebruikers werd een concordans van de Franse geciteerde editie van Van Loon naar de Nederlandse toegevoegd, waardoor de bruikbaarheid voor ons land veel heeft gewonnen.

N. E. H. J. J. ZON

Enige exemplaren van de catalogus zijn verkrijgbaar bij het Penningkabinet.

**KON. NED. GENOOTSCHAP
VOOR
MUNT- EN PENNINGKUNDE**

De najaarsvergadering van het Genootschap werd op zaterdag 15 december te Amersfoort gehouden.

Te 11 uur werd het gezelschap in het fraaie gebouw van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek ontvangen door de directeur dr. P. Glazema, die in zijn welkomstwoord in het bijzonder wees op de nauwe en aangename samenwerking tussen de Rijksdienst en het Kon. Penningkabinet. Vervolgens hield de heer H. Halbertsma een interessante voordracht met lichtbeelden over het werk van de Rijksdienst en werd het gehele gebouw bezichtigd.

Na een lunch in restaurant Riche werd de huishoudelijke vergadering gehouden. In zijn openingswoord herdacht de voorzitter de leden W. H. F. G. graaf van Aldenburg Bentinck, in de afgelopen zomer door een auto-ongeval om het leven gekomen en Carel J. A. Begeer, enkele weken geleden overleden.

De notulen van de vergadering te Schoonhoven werden gelezen en ongewijzigd goedgekeurd.

Bij schriftelijke stemming werden tot lid benoemd:

J. Dekker, Wassenaar; Gemeentemuseum, Arnhem; Chr. Jansen, Amsterdam; J. H. M. van Loghem-Payens, Amsterdam Dr. R. van Luttervelt, Amsterdam; T. Mastenbroek, Maassluis; Mr. J. Th. Munster van Heuven, Rotterdam Dr. B. Peus, Frankfurt a/M; H. I. de Smit, Valthermond; W. Th. C. Zimmerman, Velp (Gld.).

Op voorstel van het Bestuur werd besloten de abonnementsprijs voor De Geuzenpenning voor niet-leden met ingang van 1 januari 1957 te bepalen op f 3.—. Deze verhoging, waarover inmiddels met de Vereniging voor

Penningkunst overeenstemming bereikt werd, is noodzakelijk geacht op grond van de zojuist bekend geworden exploitatierekening over 1956.

De voorzitter deelde mede, dat het aan de Belgische Société royale de numismatique gedane voorstel in 1957 een gezamenlijke vergadering van beide verenigingen te Maastricht te houden door deze met instemming is aanvaard, zodat tot uitwerking van de plannen kan worden overgegaan. De secretaris zette uiteen, dat in de bewerking van het in uitzicht gestelde Register op Tijdschrift en Jaarboek enige onvoorziene vertraging gekomen is, zodat de aflevering eerst in 1957 zal kunnen plaats hebben. Het register op de Geuzenpenning is persklaar en zal over enkele weken verzonden worden.

Vervolgens deelde dezelfde in zijn functie van Directeur van het Kon. Penningkabinet mede, dat deze instelling in 1957 naar een ruimere behuizing verplaatst zal worden, zodat eindelijk na 15 jaar sluiting de verzamelingen weer voor het publiek ter bezichtiging opengesteld zullen kunnen worden, welke mededeling met een luid applaus werd begroet. Bij de rondvraag werd geïnformeerd of een band voor de verschenen jaargangen van de Geuzenpenning beschikbaar gesteld kan worden. De Commissie van Redactie zal dit nader onderzoeken.

„DE GEUZENPENNING”

De redactie moet tot haar spijt mededelen dat zij zich genoodzaakt ziet de abonnementsprijs tot f 3.— te verhogen.

Het register over de eerste vijf jaargangen is thans persklaar en zal binnenkort aan alle abonné's worden toegezonden.

VERENIGING VOOR PENNINGKUNST

De Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen heeft aan de Vereniging voor het lopende jaar 1956 een subsidie van f 1500,— toegekend om het haar mogelijk te maken wederom meer dan één penning per jaar uit te geven en door intensievere propaganda meer bekendheid aan haar streven te geven. Dat de waarde van het streven van de Vereniging hiermede officiële erkenning en ondersteuning gevonden heeft, stemt tot bijzondere voldoening.

De beperkte middelen hebben de laatste jaren er steeds toe geleid, dat slechts één penning per jaar voor de leden beschikbaar gesteld kon worden. Dit betekende niet alleen een kwantitatieve achteruitgang tegenover de jaren lang bestaande traditie, maar tastte ook de opzet aan om zowel opdrachten te geven aan gevestigde kunstenaars als de belangstelling voor de penningkunst uit te breiden door hiermede afwisselend nieuwe krachten voor deze kunst te mobiliseren. Gehoopt wordt dat deze alternering thans weer in ere kan worden hersteld.

Inmiddels is aan de Amsterdamse beeldhouwer prof. Paul Grégoire opdracht gegeven een penning te ontwerpen, die in het begin van 1957 aan de leden zal worden rondgezonden.

Op 15 oktober jl. zijn aan de aftredende Minister van Financiën, de heer J. van de Kieft, een tweetal afslagen op dubbele dikte van de gulden 1956 aangeboden. Deze piëforts zijn speciaal voor deze gelegenheid vervaardigd, omdat tijdens zijn ambtsperiode de nieuwe zilveren gulden tot stand gekomen is.

BINNENLANDS NIEUWS

In het Instituut voor Kunstgeschiedenis te Groningen hebben de kunsthistorische studenten een tentoonstelling ingericht van moderne Nederlandse penningen. Het tentoongestelde was door het Kon. Penningkabinet in bruikleen afgestaan. Ook de heer Schulman leende een paar stukken. Groningse penningen waren toegevoegd en bovendien de gietpenning van J. Petri, als culturele prijs door de provincie Drenthe zojuist ten eersten male uitgereikt. Voor de afdeling techniek stelde de Kon. Begeer materiaal beschikbaar.

Grote fotografische afbeeldingen van sculpturen van enige beeldhouwers, van wie ook penningen waren te zien, verhoogden nog de levendigheid van deze smaakvolle en instructieve expositie.

In het Hopmanshuis te Zwolle werd in oktober en november 11. een tentoonstelling van Nederlandse beeldhouwkunst uit de jaren 1900—1920, georganiseerd onder auspiciën van de Nederlandse Kunststichting, gehouden. De expositie gaf naast sculpturen een twintigtal Nederlandse penningen in de genoemde periode ontstaan, grotendeels uit het bezit van het Kon. Penningkabinet. Vertegenwoordigd waren onder meer Carel Begeer, Leendert Bolle, de jonge Chris van der Hoef, Pier Pander en vooral Leo Zijl.

Van 4-6 Februari 1957 zal de jaarlijkse grote veiling van de firma Schulman te Amsterdam plaats vinden. Een voortreffelijke collectie Nederlandse, Griekse en Romeinse munten en een groot aantal numismatische boeken zullen onder de hamer komen. De keurig uitgevoerde catalogus bevat vele afbeeldingen.

BUITENLANDS NIEUWS

Voor de buitengewoon belangrijke tentoonstelling van oude Nederlandse penningen te Parijs verwijzen wij naar de eerste twee artikels in dit nummer.

Onder de wat stroeve Nederlandse titel „Kunst in de munten” en de vlottere Franse „Art et Monnaie” is te Brussel in de Koninklijke Bibliotheek een kleine maar zeer interessante tentoonstelling georganiseerd in samenwerking met de Société Royale de Numismatique.

Ruim honderd Griekse, Romeinse en Middeleeuwse munten waren op zeer smaakvolle wijze uitgesteld. Zij waren om hun esthetische kwaliteiten gekozen en waren bovendien alle in uitnemende staat. Naast de munten waren in de vitrines fotografische vergrotingen gelegd, die de beschouwer het bekijken vergemakkelijkten. Bovendien waren aan de muren reusachtige vergrotingen gehangen, die een verrasend effect maakten. Dit experiment mag als volkomen geslaagd beschouwd worden. Voor de vele niet numismatisch geïnteresseerde bezoekers waren de prachtige foto's een ware openbaring. De vrees die wel eens wordt geuit, dat de vergrotingen de aandacht van de munten zelf zouden afleiden, werd niet bewaarheid. Integendeel. De bezoekers beijverden zich het op de foto onthulde ook op de munt zelf te zoeken en bekeken deze dus veel nauwkeuriger dan zij anders gedaan zouden hebben.

De catalogus is samengesteld door mej. Lallemand, aan het Penningkabinet verbonden. In een voortreffelijke inleiding wijst Dr. Desneux terecht erop dat men, hoewel van objecten van klein formaat sprake is, toch niet van „kleinkunst” mag spreken. De 21 illustraties van de catalogus pleiten zowel voor de oude muntkunst als de moderne fotografie.

PUBLICATIES

Onlangs verschenen nieuwe uitgaven van twee bekende Duitse handboeken. Prof. A. Suhle bezorgde een nieuwe druk van zijn *Deutsche Münz- und Geldgeschichte von den Anfänge bis zum 15. Jahrhundert* (Berlin 1955). Dit rijk geïllustreerde overzicht van de Duitse muntgeschiedenis van de Middeleeuwen heeft aan bruikbaarheid gewonnen, doordat niet meer uitsluitend aan de historische verklaring van de overgeleverde munten aandacht besteed wordt, doch het algemene economische en geldhistorische kader, waarin zij ontstaan zijn behandeld wordt, al ligt nog steeds op het eerste element de nadruk. Als algemene oriëntering is het ook voor de Nederlandse lezer bruikbaar, die er bovendien heel wat Nederlandse munten in afgebeeld vindt.

Van K. Jaeger, *Die deutschen Reichsmünzen seit 1871* verscheen een derde druk (Basel 1956), die niet alleen tot op de dag van verschijnen bijgewerkt is, maar ook uitgebreid is, doordat de tabellen verder zijn uitgewerkt en voor het eerst de proefslagen opgenomen zijn. Het boekje heeft zijn bruikbaarheid reeds lang bewezen.

INGEZONDEN

De heer F. J. Bingen, Ringbaan West 260, Tilburg verzoekt bezitters van huismunten en papieren geld van Nederlandse en Belgische gevangenissen en gestichten hem mededeling te doen van stukken in hun bezit. Bij dieper onderzoek is hem gebleken, dat de bestaande beschrijvingen in de werken van Schulman en, in mindere mate, Dupriez, onvolledig zijn, zodat aangenomen mag worden, dat vrij talrijke niet gepubliceerde stukken in handen van verzamelaars zijn.

KONINKLIJK PENNING-
KABINET

*L. Leoni,
Gigantomachie*

DISCITE IUSTITIAM MONITI

Door Leone Leoni werd in 1549 de penning vervaardigd, waarvan de afbeelding door het Koninklijk Penningkabinet als Nieuwjaarsgroet werd verzonden.

Het omschrift op de penning is wel sterk toepasselijk op onze tijd en de gebeurtenissen van de laatste maanden, die ons deze woorden opnieuw in herinnering brengen: Wij moeten leren de gerechtigheid te betrachten. Laat dit een waarschuwing zijn!

De gigantomachie, de strijd, waarin de reuzen de Olympus bestormen om Jupiter te overvallen, een strijd, die zijn parallel vindt in de opstand van de gevallen engelen tegen God is hier

door de medailleur gebruikt om de strijd van de Duitse vorsten, verenigd in het Smalkaldisch Verbond, tegen Karel V te verbeelden.

In een prachtig gevoel voor compositie is in een fijn modellé deze penning ontworpen: In een verdeling van het penningvlak ongeveer volgens de gulden snede is aan de bovenzijde de Olympus afgebeeld, aan de onderzijde de stormende en grotendeels alweer neergeworpen giganten, terwijl in het centrum van de penning de ladders zijn opgesteld van de hemelbestormers, die hun lichamen krommen en daardoor een beweging van het vlak naar het centrum veroorzaken.

N. ZON

NUMISMATISCHE KRINGEN

Kring Amsterdam

(Secr.: Keizersgracht 448)

83e bijeenkomst op 17 oktober 1956

— Mevr. H. Schulman-Smits hield een voordracht getiteld „Waarom staat hun beeldenaar op munten” en aan de hand van een aantal munten met het portret van bekende figuren uit de geschiedenis, toonde zij aan wat de verdiensten van deze personen is geweest.

84e bijeenkomst op 1 november 1956

— De Heer M. J. van der Voort hield een kort praatje over „Muntverminking”, d.w.z. munten waarbij om politieke of andere redenen het portret of het opschrift is gewijzigd om daar aan uiting te geven.

85e bijeenkomst op 12 december 1956

— De heer N. E. H. H. J. Zon hield een met lichtbeelden geïllustreerde voordracht over de penningtentoonstelling te Parijs. Een heftige discussie volgde, waarin de heren Bemolt van Loghum Slaterus en Zwager het historische standpunt verdedigden tegenover het kunsthistorische van de inleider.

Kring 's-Gravenhage

(Secretariaat: Lange Voorhout 50)

79e bijeenkomst op 24 Oktober 1956

— Mevrouw H. Schulman-Smits hield een causerie onder de titel „Waarom staat hun beeldenaar op munten?” Zij vertelde interessante bijzonderheden over de geschiedenis van een aantal belangrijke personen en voorstellingen die op munten uit de meest verschillende perioden van de historie voorkomen en maakte daarmee de achtergronden van hun verschijnen als muntbeeldenaar duidelijk.

80e bijeenkomst op 22 november 1956

— De heer N. E. H. J. J. Zon sprak met een fraaie serie door hem zelf opgenomen lichtbeelden over de tentoonstelling „Médailles des Anciens Pays-Bas” die te Parijs gehouden is en waarover meer elders in dit nummer te vinden is.

81e bijeenkomst op 20 ecember 1956

— De avond werd besteed aan de bezichtiging en toelichting van de aanwinsten van de verzamelingen van het Koninklijk Penningkabinet gedurende het jaar 1956. Hierbij werd in het bijzonder door de leden van de staf aandacht besteed aan de motieven waardoor een keuze uit het tegenwoordig zo overvloedig aangeboden materiaal bepaald wordt.

Kring Groningen

(Secretariaat: Nieuwe Weg 12/12a)

27e bijeenkomst op 27 oktober 1956

— Wederom een zeer geanimeerde praat- en ruilavond. Als extra-attractie bracht de voorzitter een ten geschenke gekregen grote zak met munten mee, die grote aftek vonden.

28e bijeenkomst op 12 december 1956

— Een bezoek werd gebracht aan de tentoonstelling van moderne nederlandse penningen in het Instituut voor Kunstgeschiedenis. Mevrouw O. N. Keuzenkamp-Roovers hield een boeiende inleiding die grote belangstelling wekte voor deze voor de meesten onbekende materie. Een zeer geanimeerde rondleiding op de tentoonstelling volgde, waarbij hevig werd gediscussieerd.

Kring Noord-Brabant

Vorbereidingen zijn getroffen tot het oprichten van een Numismatische Kring Noord-Brabant (inclusief Nijmegen) met zetel 's-Hertogenbosch. Inlichtingen zijn te bekomen bij Dr. J. P. van Erp. Stationsweg 14, 's-Hertogenbosch.

Foto L. Schumacher

Gevelsteen van de Munt te Emden

In *Ostfriesland, Zeitschrift für Kultur, Wirtschaft und Verkehr* 1956, no. 3 publiceert Dr Karl Kennepohl de boven afgebeelde gevelsteen.

Het relief, dat 94×38 cm meet, stelt een muntwerkplaats voor, waar vijf personen werkzaam zijn. Op een band bovenaan staat het jaartal 1572 en tussen de cijfers een schild met huismerk en de letters I K. Dit zijn kennelijk de initialen van Dietrich Iden, genoemd Kruitkremer, die van 1563 tot na 1574 muntmeester van de graaf van Oost-Friesland te Emden was. Het onderzoek heeft duidelijk gemaakt, dat de steen afkomstig is uit het huis Neutorstrasse 10, waar Iden woonde en tevens zijn werkplaats als muntmeester had. Oorspronkelijk zal het aan de straatzijde boven de deur ingemetseld geweest zijn om de ingang van de Munt als zodanig te markeren.

De bezigheid der afgebeelde muntgezellen, die allen de in het jaar 1572 gebruikelijke kleding dragen, is gemakkelijk te herkennen. De man geheel links is met de eigenlijke muntslag bezig. Hij zit voor een houten met ijzeren banden bekleed aambeeld,

waarin de onderstempel vastzit: met de linkerhand houdt hij de bovenstempel vast en met de rechter hand teert hij de munthamer. Naast hem is een tweede gezelschap bezig de gegoten repen metaal met een lange hamer op de gewenste dikte te kloppen. Een derde gezelschap zit voor de gietoven met een gietlepel in de linkerhand en een spatel om de geoxydeerde bovenlaag van het gesmolten metaal te verwijderen. Geheel rechts staat een vierde persoon — of zijn hoed hem als hoger in rang karakteriseert is niet duidelijk — die met een zware schaar de muntplaatjes uit de gegoten en op dikte geklopte reep metaal knipt. In het midden staat de muntjongen in zijn in Noord-Duitsland veel gebruikelijke narrenpak met belletjes, bezig de gezellen met wijn te verfrissen.

De weliswaar wat schematische voorstelling geeft een levendig beeld van de voornaamste werkzaamheden in een 16e-eeuws muntbedrijf, zoals deze werden uitgevoerd voor de invoering van machinerieën. In de gelijktijdige Nederlandse munten, waaruit geen afbeeldingen bewaard gebleven zijn, zal het niet anders zijn toegegaan.

M. C. HIRSCH A.B. (Harry Glück)

Regeringsgatan 59, Stockholm

Telephon 11 05 56

MÜNZEN UND MEDAILLEN - MONNAIES ET MEDAILLES
COINS AND MEDALS

B. A. SEABY LTD. · MUNTEN EN PENNINGEN

65, Great Portland Street, LONDEN, W. I.,

Uitgevers van: "SEABY's Coin and Medal Bulletin" — Numismatische artikelen
en prijslijsten. Prijs 7/6 d. per jaar.

Zojuist verschenen: "Roman Coins and their Values" door H. A. Seaby,
gebrocheerd 10/6d., linnen band 14/—.

"Roman Silver Coins", Vol. II, door H. A. Seaby,
Tiberius tot Commodus, linnen band, 35/—.

Een lijst van onze andere Numismatische publicaties op aanvraag.

Monnaies et Médailles - Jetons - Sceaux - Décorations
Librairie numismatique

JULES FLORANGE & CIE

S.A.R.L. Capital 400000 fr. - Maison fondée en 1890

17, rue de la Banque - PARIS 2e - Tél. LOUvre 29-32 - R.C. 311.055 B.

P. & P. SANTAMARIA

NUMISMATICA

ROMA

PIAZZA DI SPAGNA 35

HEINRICH PILARTZ

MUNTHANDEL

KEULEN

KLINGELPÜTZ 16 — TEL. 215404

Em. BOURGEY

Expert en Médailles auprès du

Tribunal Civil de la Seine

PARIS 9e

7, Rue Drouot

MONNAIES ET MÉDAILLES

P. CIANI

Expert Numismate

PARIS 9e

54, Rue Taitbout

Monnaies et Médailles

Achat de Collections et de Trouvailles

Librairie Numismatique

DR. BUSSO PEUS

MÜNZENHANDLUNG

FRANKFURT AM MAIN

NEUHAUSZSTRASSE 13 — TEL. 59 24 61

HANS M. F. SCHULMAN (Zoon van Maurits Schulman, Amsterdam)

545 Fifth Avenue - NEW-YORK - 17 N.Y. U.S.A.

MUNTEN, MEDAILLES, DECORATIES, NUMISM. BOEKEN

Grote voorraad, ook van Nederlandse Munten en Penningen

Geregelde veilingen - Vraagt mijn prijslijsten

N.V. „KONINKLIJKE-BEGEER” VOORSCHOTEN
(HOLLAND)

PENNINGEN — EDELSMEEDWERKEN
RIDDERORDEN EN ERETEKENEN
SPORTMEDAILLES EN INSIGNES

JACQUES SCHULMAN - Keizersgracht 448 - AMSTERDAM

Expert-Numismaat

MUNTEN EN PENNINGEN VAN DE OUDSTE TIJDEN TOT OP HEDEN

EXPERTISE - VERKOOP - INKOOP - VEILINGEN

LEVERANCIER VAN RIDDERORDEN EN ERETEKENEN

Uitgever van: Handboek Nederlandsche Munten 1795-1945 f15.— + f0.25 porto
Munten Nederlandsche Gebiedsdeelen Overzee 1601-1948 f25.— + f0.35 porto

ADOLPH HESS A.G., LUZERN

Haldenstrasse 5 - Telephon 24392

MUNZEN UND MEDAILLEN - MONNAIES ET MEDAILLES
COINS AND MEDALS

SPINK AND SON, LTD. *gevestigd sinds 1772*

FRAAIE MUNTEN EN PENNINGEN
NUMISMATISCHE BOEKEN ENZ.

Uitgever van het maandblad "Numismatic Circular"
Abonnementsprijs 10sh. = f 5.50 per jaar

5. 6 & 7 KING STREET — ST. JAMES'S — LONDON S.W.1.

Tel.: Whitehall 5275

Telegramadres: Spink, London

MAISON CLEMENT PLATT

MARCEL PLATT succ^r

19 Rue des Petits Champs PARIS 1e

MONNAIES — MEDAILLES
JETONS — DECORATIONS
LIBRAIRIE NUMISMATIQUE
ANTIQUITES ARCHEOLOGIQUES

MÜNZEN UND MEDAILLEN A.G.

Malzgasse 25 - BASEL

Onder leiding van: Erich Cahn, Dr Herbert Cahn

Belangrijke voorraad munten en penningen uit alle tijdperken en landen

Maandelijks geïllustreerde prijslijsten, gratis op aanvraag

GERHARD HIRSCH

NUMISMATIKER

MÜNCHEN-2 — PROMENADEPLATZ 10

ANKAUF — VERKAUF — VERSTEIGERUNGEN

DE GEUZENPENNING

MUNT- EN PENNINGKUNDIG NIEUWS

7e JAARGANG

No 2

APRIL 1957

WILLEM III VAN ORANJE

Het komt mij voor dat het voor Nederlandse verzamelaars van belang is iets meer te weten over de munten van Prins Willem III van Oranje, na zijn bestijging van de Engelse troon, eerst tezamen met zijn gemalin Maria en later, na haar overlijden, in 1694, alleen.

Bij zijn komst in Engeland trof Willem III de muntslag in goede toestand aan, althans voorzover het de op een schroefpers geslagen munten betrof. Een groot aantal van de oudere met de hand geslagen munten was echter nog in omloop, vele daarvan in slechte staat en gesnoeid. De munten die door Willem III en Maria met hun beider borstbeeld zijn geslagen, bestaan uit:

a) GOUD

5 Guineas (1691-94), 2 Guineas (1691, 93, 94); 1 Guinea (1689-94), $\frac{1}{2}$ Guinea (1689-92 en 1694)

De portretten blijven in deze jaren dezelfde, behalve op de $\frac{1}{2}$ Guinea waarvan twee types bestaan: dat van 1689 waarop de beeldenaren smal en klein zijn, terwijl op de latere jaren bredere en grotere portretten te zien zijn. Al deze munten bestaan met en zonder het teken *olifant en kasteel* onder de borstbeelden. Dit teken duidt aan dat het goud afkomstig was van de Afrikaanse Compagnie.

De keerzijden hebben slechts één type, hoewel de samenstelling van de wapenschilden geheel verschillend is van de twee voorafgaande regerings-

perioden, waar deze wapenschilden kruisvormig opgesteld waren. Nu zijn ze samengevoegd in een versierd en gekroond wapenschild: in het 1ste en 4de kwartier Frankrijk en Engeland gevierendeeld, in het tweede Schotland, in het derde Ierland en „en surtout” Nassau.

b) ZILVER

Crown (1691-92), Half-Crown (1689-93), Shilling (1692-93), Sixpence (1693-94), Maundy 4, 3, 2, 1 Penny (1689-94).

DE GEUZENPENNING

DRIEMAANDELIJKSE UITGAVE

van het Kon. Ned. Genootschap voor

Munt- en Penningkunde

en van de Vereniging voor

Penningkunst

REDACTIE

Dr A. N. Zadoks-Josephus Jitta

Dr D. A. Wittop Koning

Jhr Ir A. C. von Weiler

REDACTIE-SECRETARIAAT

J. Schulman

Keizersgracht 448

Amsterdam-C.

ABONNEMENTSPRIJS

voor niet-leden van

een der beide verenigingen

f 3.— per jaar

ADVERTENTIES

$\frac{1}{4}$ pagina f 50.— per jaar

POSTREKENING 31187 t.n.v.

Kon. Nederlands Genootschap

voor Munt- en Penningkunde

Amsterdam

Er bestaan verscheidene interessante varianten bij deze zilveren munten: de *Half-Crown* 1689, 1690 is de enige van deze munten die twee verschillende keerzijden heeft, d.w.z. in de verdeling van de kwartieren. Type I heeft: 1 Engeland, 2 Schotland, 3 Ierland, 4 Frankrijk met Nassau als middenschild. Type II heeft 1 en 4 Frankrijk-Engeland gevierendeeld, 2 Schotland, 3 Ierland en Nassau als middenschild (als op de gouden munten). In 1691 veranderen de portretten van dunne, smalle borstbeelden in brede, terwijl de keerzijde nu de gekroonde wapenschilden van Engeland, Schotland, Frankrijk en Ierland in kruisvorm hebben met Nassau „en surtout”, zoals op de crown. In iedere hoek van het kruis bevinden zich de letters W M in monogram terwijl het jaartal over deze hoeken verdeeld is: b.v. 1-6-9-1.

De shilling en sixpence zijn geheel gelijk aan dit laatste type. Het maundy-geld volgt het — nu reeds traditionele — type van de vorige regeringsperiodes n.l. hun borstbeelden op de voorzijde en het gekroonde cijfer op de keerzijde.

c) TIN

Halfpenny (1690-92), Farthing (1690-92).

Deze tinnen munten, die de beide borstbeelden op de voorzijde hebben en de zittende Britannia op de keerzijde, hebben steeds een vierkante koperen stift midden in de munt om het vervalsen moeilijker te maken. In 1693 echter, daar de intrinsieke waarde van deze tinnen munten niet klopte en de koperen stift niet afdoende bleek, kreeg een zekere Andrew Corbet het recht om *koperen* halfpences en farthings te slaan van puur Engels koper. Maar dit recht werd hem in 1694 weer ontnomen en alleen de Munt mocht deze munten slaan.

In de korte tijd dat Andrew Corbet het muntrecht had, schijnt hij alleen farthings geslagen te hebben.

d. KOPER

Halfpenny (1694), Farthing (1693-94).

Het type is hetzelfde als de tinnen behalve dat het haar van Willem III kort is.

Het gewicht en het gehalte van de gouden en zilveren munten was hetzelfde als van de laatste muntslag (1670) van Karel II. Ten gevolge van de slechte staat van het met de hand geslagen zilver werd de guinea, nominaal waard 20 shilling, aangenomen voor 21s6d. In 1694 rees de waarde zelfs tot 30 shillings.

Na de dood van Maria nam Willem de titel Willem III aan. Er kwam geen verandering in de denominaties van de gouden, zilveren en koperen munten.

a) GOUD

5 Guineas (1699-1701), 2 Guineas (1701), Guinea (1695-1701),

$\frac{1}{2}$ Guinea (1695-98, 1700, 1701).

Op de 5 Guineas komen twee verschillende borstbeelden voor; op de 2 Guineas één type, op de Guinea drie types en op de Half-Guinea weer slechts één borstbeeldtype. Verschillende jaren zijn weer bekend met de „olifant en kasteel”. Op de 2 Guineas komt dit teken niet voor. De keerzijde is verschillend van het Willem en Maria type, en grijpt weer terug op Karel II en Jacobus II, n.l. met de 4 gekroonde wapenschilden in een kruisvorm en het wapen van Nassau in het midden. Er zijn nu ook geen monogrammen in de hoeken zoals op de laatste zilveren munten van Willem en Maria, maar zij zijn vervangen door twee gekruiste scepters.

b) ZILVER

Crown (1695-97, 1700), Half-Crown (1696-1701), Shilling (1695-1701), Sixpence (1695-1701), Maundy 4, 3, 2, 1 Penny (1698-1701).

Het type van alle zilveren munten, behalve natuurlijk het maundy geld, dat het traditionele type voortzet, is

gelijk aan de gouden munten van dit tijdvak, behalve dat er geen gekruiste scepters in de hoeken van het wapenkruis voorkomen. Er bestaan echter vele varianten der borstbeelden in alle denominaties en enkele interessante keerzijde-varianten b.v. met pluimen in de hoeken (hetgeen wil aanduiden dat het zilver afkomstig is uit de mijnen van Wales) of roosjes (zilver uit West-Engeland). Er is bovendien in dit tijdvak een zeer interessante nieuwigheid, die zijn ontstaan te danken heeft aan de volgende omstandigheid. In 1696 werd besloten al het oude met de hand geslagen geld uit de omloop te trekken en een groot aantal nieuwe zilveren munten aan te munten. Om deze aanmunting en het in omloop brengen van het nieuwe geld te vergemakkelijken, werden tijdelijk hulpmunten ingesteld in de volgende plaatsen: Bristol, Chester, Exeter, Norwich en York. De letters B, C, E, N of Y onder het borstbeeld geven nu de muntplaats aan en komen voor alle munten van 1696 en 1697 (behalve op de crown); de munten zonder muntletter zijn geslagen in Londen (in de Tower). De consequentie van deze zilveeraanmunting was dat door officiële besluiten van het Parlement de waarde van de guinea daalde van 30 shillings (in 1694) tot 21s6d (in 1698), op welk bedrag het bleef staan tot 1717, toen het gereduceerd werd tot 21 shillings.

c) KOPER

Halfpenny (1695-1701), Farthing (1695-1701).

Deze hebben hetzelfde type als die van Willem en Maria, behalve nu natuurlijk alléén het borstbeeld van Willem III, en een kleine verandering op de keerzijde van de halfpenny.

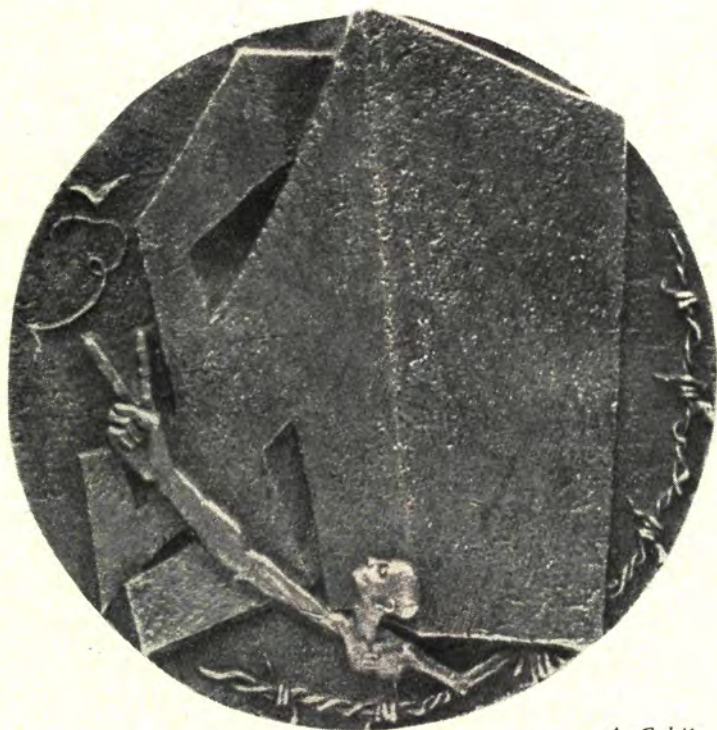
Ik hoop dat dit kort résumé van de munten van dit illustere lid van het Huis van Oranje, als Koning van Engeland, van interesse zal blijken

*Crowns van 1691 (vz. en kz.)
en 1700 (vz.)*

te zijn voor Nederlandse verzamelaars, zodat wellicht sommige van deze munten ook hun weg vinden naar Nederlandse verzamelingen, waar zij zeker op hun plaats zouden zijn met hun portret van deze Oranjevorst, temeer daar vele penningen uit dit tijdvak vrijwel alle, opgenomen in het werk van Van Loon, reeds een op prijs gesteld deel uitmaken van Nederlandse verzamelingen.

L. S. FORRER.

A. Galtié :

EEN NIEUWE PENNING VAN GALTIE

Een aanwinst voor een collectie te kunnen verwerven betekent altijd opnieuw een vreugde. Deze is echter des te groter, als die er een is van een goede kwaliteit en als vorm en idee een fraaie eenheid vormen.

Tot de medailleurs, die deze eenheid altijd weer opnieuw in hun penningen weten te brengen, behoort ontegenzeggelijk de Fransman André Galtié. Het Koninklijk Penningkabinet is in het gelukkige bezit van verschillende werken van deze kunstenaar, in de loop van de laatste jaren verworven en het blijft een genot deze telkens opnieuw te kunnen zien en in de hand te kunnen houden, maar ook wordt hiermede het verlangen gewekt nog meer van telkens andere, nieuwere werken te kunnen genieten.

Men kan Galtié misschien een litteraire instelling verwijten, maar deze medailleur wordt in zijn scheppingen door de idee beheerst. Juist zijn ideeën zijn altijd weer nieuw. Voor zover ik zijn werk ken en dat kan niet anders dan een gedeelte zijn, omdat het Kabinet in eerste instantie een verzameling van Nederlands werk aan zal schaffen en zich dus ten aanzien van de penningen van buitenlandse medailleurs zal moeten beperken, constateert men altijd met verwondering, hoe hij oude onderwerpen weer in een nieuwe vorm weet te gieten, waardoor de inhoud opnieuw en intenser aanspreekt. Die vorm is dan altijd eenvoudig, maar van een klaarheid, die verwondering en bewondering opwekt. Natuurlijk moeten wij zoals bij elk kunstwerk, waarvan de inhoud een belangrijke rol speelt, iets weten om het geheel beter te kunnen genie-

ten, althans zal het weten ons meer genot kunnen verschaffen.

Waar de samenhang van vorm-inhoud-functie uiteindelijk het kunstwerk medebepaalt (een knappe vorm alleen kunnen wij maar op een bepaalde manier waarderen en zoals wij voortdurend bij de non-figuratieve kunst constateren, ook maar zeer gedeeltelijk genieten. Dit zien wij immers ook bij hen, die zich serieus hierop trachten in te stellen) vinden wij bij Galtié deze samenhang voortdurend in een sublieme vorm.

Ook bij de jongste aanwinst op dit gebied kunnen wij dit alles waarnemen: De penning „Robert Desnos” is weer een van die sublieme kunstwerken, die deze medailleur ons heeft geschonken. De Franse dichter en in de laatste wereldoorlog omgekomen verzetstrijder ligt op de grond tussen

prikkeldraad, terwijl een massaal hakenkruis hem verplettert, maar in een laatste levenszucht komt zijn proportioneel sterk vergrote hand omhoog, die voorbij het dreigende blok van Hitler, zijn geloof in de overwinning uitspreekt, het V-teken vormt, dat door de vorm van de vogel in de lucht wordt herhaald.

Op de keerzijde ligt het uitgeteerde lichaam van de dichter op de grond, maar daaruit groeit een boom, waarvan de takken de titels van zijn werken dragen, die hem verder doen leven.

De penning is geheel verticaal gecomponeerd en geeft door zijn vormgeving, vooral aan de voorzijde de sfeer van die tijd op een nadrukkelijke manier weer en plaatst er ons in terug.

N. E. H. J. J. ZON.

*De dichter en verzetstrijder
Robert Desnos*

DE EREPENNING VAN DE
COMMISSIE VAN ERKENNIS
VOOR DE STRIJDEERS OP DE
CITADEL EN SCHELDE, 1832

Op 16 December 1832 werd te Amsterdam een „Commissie van Erken-
tenis voor de Strijders op de Citadel
en Schelde” opgericht onder voor-
zitterschap van de Burgemeester der
stad. Zij stelde zich ten doel gelden
te verzamelen ten einde een fonds
te stichten, waaruit aan de verdedi-
gers der Citadel van Antwerpen, die
op dat ogenblik door de Fransen be-
legerd werd, een blijk van nationale
dankbaarheid en erkenning ge-
schonken zou worden, terwijl ook
de weduwen en wezen van bij dat
beleg gesneuvelde militairen, en de
verminkten behorende tot leger en
vloot, bij dit wapenfeit betrokken,
er uit ondersteund zouden kunnen
worden.

Het is bekend, dat na het gedwon-
gen afbreken van de veldtocht in
Augustus 1831 door de interventie
der Grote Mogendheden, de Noord-
Nederlandse strijdkrachten genood-
zaakt werden België te verlaten en
dat alleen de Citadel van Antwerpen
met de bijbehorende forten door de
onzen bleef bezet gehouden. Maar
ook hier moest de Nederlandse vlag
gestreken worden en toen Koning
Willem I niet tot ontruiming wilde
besluiten, trok een Frans leger onder
Maarschalk Gérard op en sloeg eind
November 1832 het beleg voor de
citadel. Deze stond onder het opper-
bevel van de generaal der infanterie
D. H. Baron Chassé, terwijl een flot-
tille der Kon. Marine op de Schelde
onder commando van de kapitein-
ter-zee J. C. Koopman, de citadel en
de overliggende forten aan de rivier-
zijde beschermde.

De uitslag van het beleg was te voor-
zien. Tegenover de grote overmacht
der Fransen met hun zware belege-

ringsschut kon de citadel niet be-
houden blijven. Na een hardnekkige
verdediging volgde de capitulatie
van citadel en forten op 23 December
en werd de bezetting met de beman-
ning der flottille op de Schelde in
krijgsgevangenschap naar Frankrijk
gevoerd.

De commissie bovengenoemd, ge-
steund door neven-commissies in
vele plaatsen van het Vaderland,
heeft een zeer groot bedrag aan geld
uit het gehele land verzameld en dit
voor het gestelde doel besteed, met
name heeft zij op uitnemende wijze
zorg gedragen voor verlichting van
het lot der krijgsgevangenen en na-
dat deze teruggekeerd waren, is aan
alle verdedigers van de citadel be-
horende tot leger en vloot, een
herinneringspenning geschonken.

Deze komt in brons nog vaak voor,
is o.a. beschreven bij Dirks, *Neder-
landse Historiepenningen 1813-1863*
onder no. 476. Aan 's Rijks Munt te
Utrecht berust de poinçon van de
voorzijde, die een soldaat vertoont
in antieke uitrusting, met zijn schild
op hem afgeschoten pijlen afwerend,
gesneden door Van der Kellen (no
192 van de catalogus van de stem-
pels aan 's Rijks Munt). De keerzij-
de vertoont een krans, waarbinnen
de naam van de begiftigde geklopt
is, bij die der officieren met vermeld-
ing van de rang.

Guioth geeft in zijn *Histoire numis-
matique de la révolution belge* op,
dat generaal Chassé en kapitein-ter-
zee Koopman een exemplaar in goud
ontvangen hebben, de overige offi-
cieren van land- en zeemacht in zil-
ver, de onderofficieren, korporaals,
manschappen en matrozen in brons.
Aan Z.M. de Koning, aan de Kroon-
prins en aan Prins Frederik zijn
eveneens gouden exemplaren aange-
boden.

Nu deelde mij onlangs ons medelid,
de Heer Tj. Kroon te Hoorn, mede,

dat door hem bij een der nazaten van de generaal-majoor J. H. Voet, die als majoor der infanterie de belegering meegemaakt heeft, een gouden exemplaar van de penning gezien was, waarop ingeklopt J. H. — VOET — MAJOOR. De penning weegt ongeveer 60 gram, terwijl exemplaren in zilver uit mijn verzameling, toegekend aan subalterne officieren, op een brievenweger gewogen, een gewicht van ± 43 gram hebben. Ook een dergelijke penning, op naam van de luitenant-kolonel P. Oudendijk, bij de familie berustend, weegt op een brievenweger ± 42 gram en is eveneens in zilver geslagen. Een penning in goud is dus niet aan alle hoofdofficieren uitgereikt. De bronzen afslagen zijn veel dikker en wegen ± 80 gram.

Nu rijst de vraag: welke officieren hebben gouden en wie hunner hebben zilveren exemplaren ontvangen? Het archief der Commissie van Erkenntenis zou hierin licht kunnen verschaffen, ik heb het niet terug kunnen vinden. Op het Archief der gemeente Amsterdam berust het niet, noch bezit de Universiteits Bibliotheek aldaar het, noch het Algemeen Rijksarchief. Waar de stempels aan 's Rijks Munt vervaardigd zijn, heb ik 's Rijks Muntmeester verzocht mij inlichtingen over bovengenoemde vraag te willen verstrekken. Dr. van Hengel deelde mij mede, dat de stempels door D. van der Kellen gesneden zijn, maar dat deze in particuliere opdracht de penningen voor de commissie heeft doen slaan, zodat over de verantwoording van de afgeleverde exemplaren aan 's Rijks Munt niets te vinden is.

Ook in de couranten van 1834, het jaar van uitreiking der penningen, vindt men niets daarover (mededeling van Dr W. J. van Hoboken, chartermeester van het Gemeente archief te Amsterdam).

In *Ons Leger* van 15 November 1933 komt een artikel voor „De Citadel-Medaille van 31 Mei 1833” door J. Steur. Hierin wordt verteld, dat de Commissie van Erkenntenis in het najaar van 1834 aan de departementen van Oorlog en Marine toestemming gevraagd heeft haar medaille aan hen, die er voor in aanmerking kwamen, uit te reiken. Deze departementen verzochten hiertoe 's Konings bewilliging en verkregen die bij K.B. van 17 November 1834 no 61. De stukken hierop betrekking hebbende, berusten in het archief van 's Konings Staatssecretarie, bewaard op het Algemeen Rijksarchief. De Rijksarchivaris der 2de afdeling was zo welwillend deze voor mij na te gaan en vond, via dit onderzoek, in de archieven van Oorlog en Marine van na 1813, dat de Commissie van Erkenntenis bij de aanvraag bovengenoemd, de bedoeling had gouden erepenningen uit te reiken aan de leden van de Raad van Defensie der Citadel en tot dezen behoorde de majoor Voet.

Gouden exemplaren zijn dus aangeboden aan Z.M. de Koning en de beide Prinsen, welke geen naam op de keerzijde binnen de krans dragen. Van de verdedigers der citadel ontvingen een gouden erepenning op naam de leden van de Raad van Defensie, die gevormd werd door: generaal D. H. Baron Chassé, voorzitter; kapitein-ter-zee J. C. Koopman, bevelhebber der flottille op de Schelde; generaal-majoor C. A. de Favauge, commandant der infanterie; kolonel F. W. Graaf von Quadt van Wyckeradt en Isny, commandant van de 10de afdeling infanterie; majoor J. H. Voet, plaatselijk commandant; Jhr J. M. van der Wyck, majoor-ingenieur en majoor H. G. Seelig, commandant der artillerie. In het geheel zijn uitgereikt 10 gouden exemplaren, ongeveer 200 zilveren en ± 4500 bronzen.

Het juiste aantal uitgereikte zilveren exemplaren is niet op te geven, omdat ik geen gegevens gevonden heb betreffende het aantal officieren en officieren van gezondheid dienstdoende in de bij de citadel behorende forten; de namen der zee-officieren van de flottille zijn bekend, maar niet die der officieren van gezondheid der Kon. Marine die werkzaam geweest zijn in het hospitaal aan het Vlaamsche Hoofd, waarheen de gewonden uit de citadel zoveel mogelijk geëvacueerd zijn.

Ook hoeveel bronzen erepenningen geslagen zijn, is zonder het archief van de Commissie van Erkenntenis te raadplegen, niet op te geven. Niet alleen hebben de verdedigers der citadel beneden de rang van officier een exemplaar van deze ontvangen, maar men vindt er ook, die geschonken zijn aan de neven-commissies. Waar deze alle gevestigd waren, is niet bekend. Een dergelijk exemplaar draagt het ingeklopte opschrift: DE COMMISSIE — VAN ERKENNTENIS — VOOR — DE STRIJDE — OP — DE CITADEL — EN SCHELDE — TE SCHIEDAM. Mij zijn ook penningen voorgekomen met de plaatsnamen ASSEN, BREDA, MIDDELBURG, 'sHERTOGENBOSCH.

Men vindt zilveren en bronzen exemplaren met binnen de krans vijf roosjes ingeklopt. Ook is mij een gegoten ijzeren exemplaar bekend. Steur behandelt in zijn artikel ook de adviezen van verschillende instanties aan de Koning in zake de aanvraag der commissie bovengenoemd. Hieruit blijkt, dat het wel merkwaardig gevonden is, dat een bepaald gedeelte van onze strijdkrachten voor één militair feit twee beloningen ontvangen heeft n.l. een *koninklijke* onderscheiding in de vorm van de bij K.B. van 31 Mei 1833 no 122 ingestelde Citadel-Medaille aan het Nassau-blauwe lint, plus een bewijs van *nationale* er-

kenntenis d.i. de niet tot dragen bestemde erepenning van de Commissie van Erkenntenis voor de Strijders op de Citadel en Schelde te Amsterdam, een particuliere vereniging, opgericht zonder enige voorkennis van de regering, welke laatste ook niet gekend is in de instelling van de erepenning. Wel is, zoals gezegd, 's Konings toestemming om de medaille aan de verdedigers van de Citadel uit te reiken, gevraagd en verkregen.

Welke der gouden exemplaren zijn bewaard gebleven?

In de penningverzameling van H.M. de Koningin berust een exemplaar zonder naam, dus een der drie aan het Koninklijk Huis aangeboden stukken.

Een dergelijk exemplaar bevond zich in de verzamelingen van het Koninklijk Penningkabinet. Dit is bij de grote diefstal van 1914 verloren gegaan en vermoedelijk gesmolten.

Het derde exemplaar, waarschijnlijk indertijd vereerd aan Prins Frederik, is nog niet terug gevonden.

De vereniging „Oudheidkamer voor Tiel en Omstreken” bezit de aan de Gemeente Tiel, de geboorteplaats van Chassé, gelegateerde penning van de generaal met opschrift: BARON — CHASSÉ — GENE-

RAAL.

De gouden erepenning, verleend aan de majoor-ingenieur Jhr J. M. van der Wyck, indertijd eigendom van het K.P.K., is ook in 1914 gestolen en naar alle waarschijnlijkheid gesmolten.

Het exemplaar van de majoor fungerend plaatselijk commandant der Citadel J. H. Voet, berust bij de familie.

Mocht iemand nog andere gouden exemplaren kennen in verzamelingen of familiebezit, dan houdt ondergetekende zich ten zeerste aanbevolen voor bericht.

DR W. F. BAX.

KONINKLIJK PENNINGKABINET

Op de laatste veiling bij Schulman kocht het Kabinet een onbekende gouden dukaat van Friesland (Cat. 372), afkomstig uit een vondst in Syrië. In de Nederlandse Bank berust reeds een overeenkomstig stuk met andere omschriften. Beide moeten met het oog op het aan de Hongaarse dukaten ontleende type, geslagen zijn omstreeks 1591. Merkwaardig is, dat deze dukaten niet zoals de in Nederlands type, de leeuw van Leeuwarden als muntteken vertonen, doch een rechthoek. Hetzelfde muntteken dragen enkele rijksdaalders van 1591, zeldzamer dan die met een leeuw.

De heer Van der Wiel heeft indertijd reeds een aantrekkelijke verklaring hiervoor voorgesteld: de rechthoek zou het teken zijn van de Friese munt te Reiderschans, die in de jaren 1591-1594 naast die te Leeuwarden bestaan heeft. Friesland had nl. in die schans in de Groninger Ommelanden een belangrijk garnizoen liggen ter verdediging tegen het toenmaals Spaanse Groningen en heeft daar, zoals vaak in grensplaatsen, een munthuis gehad. Door een tweede aankoop wordt deze hypothese bevestigd: een Friese leeuwendaalder van 1594 met hetzelfde muntteken rechthoek afkomstig uit dezelfde vondst. Ook deze variatie was onbekend naast de leeuwendaalder 1594 met leeuw in het Brits Museum. Thans zijn dus van begin- en eindjaar van de activiteit van de munt te Reiderschans stukken met de rechthoek naast die met de leeuw van Leeuwarden bekend. H. E. v. G.

BINNENLANDS NIEUWS

Numismatische tentoonstelling te Middelburg.

Ter gelegenheid van de officiële ingebruikname van het geheel gerestoreerde agentschapsgebouw van De Nederlandse Bank N.V. te Middelburg is aldaar een kleine expositie van munten, noodmunten en noodgeld uit het bezit dezer bank gehouden.

De expositie werd door samensteller geheel in de lokale sfeer gehouden, zodat hij zich beperkte tot de in Nederland geslagen munten, waarvan mag worden aangenomen, dat zij het leeuwendeel vormden van de Zeeuwse muntcirculatie.

Naar groepen verdeeld waren geëxposeerd enige munten uit het Merovingische en Karolingse tijdvak, alsmede een reeks van munten van het Graafschap Holland over de periode 1190-1555. Vervolgens bevatte een tweetal vitrines de Zeeuwse munten in Middelburg geslagen, gerangschikt naar de opvolgende muntmeesters, wier familienamen veelal ook thans nog in Zeeland voorkomen. In de vierde vitrine lagen noodmunten van Middelburg en Zierikzee, alsmede de in Middelburg geslagen V.O.C.-munten. Ook het papieren noodgeld van gemeenten en bedrijven uit 1914 en 1940, voorzover dit het ressort van vermeld agentschap betrof, was aanwezig.

Curiositeitshalve was voorts het bruin aardewerk potje van de muntvondst Renesse 1956 aanwezig, waaromheen overeenkomstige exemplaren van de daarin aangetroffen munten waren gerangschikt.

Een tweetal ronde vitrines, waarvan één met penningen en de andere met curiosa op numismatisch gebied, vormden de afronding van deze kleine tentoonstelling. P. J. S.

Op 4, 5 en 6 februari had de jaarlijkse veiling van de Firma Schulman te Amsterdam plaats, zoals gewoonlijk onder grote belangstelling uit binnen- en buitenland. De Nederlandse munten, van groot tot klein, werden zeer goed verkocht. Unica en rarissima zoals de daalder van de stad Gorcum (no 233: f. 1775.—), de onbekende Friese dukaat (no 372: f. 850.—), de gouden halve daalder van Groningen no 528: f. 2650.—), de gouden afslag van een Maastrichtse noodmunt (no 714: f. 1600.—), de gouden ducaton van Brabant (no 701: f. 2600.—), de Merovingische triens van Hoei (no 735: f. 625.—) werden fel omstreden en brachten hoge prijzen op. Maar ook de gewone munten, waaronder zelfs de zeer lange serie van Gelderse munten, vonden grif kopers.

De serie Nederlandse penningen bevatte, zoals de laatste jaren helaas vaker het geval is, niet veel topstukken, maar vond niettemin zonder moeite aftrek. De kleine doch fraaie collectie Griekse Munten werd vrijwel geheel toegewezen; het is een gelukkig verschijnsel, dat verschillende van deze stukken door Nederlandse verzamelaars verworven werden. De veiling bevatte verder voor de derde maal achtereen een zeer fraaie reeks Duitse munten, waarvoor uit het buitenland begrijpelijkerwijze bijzondere belangstelling getoond werd. Zeer hoge prijzen werden tenslotte betaald voor verschillende numismatische boeken, waarvan het aanbod steeds minder aan de groeiende vraag kan voldoen.

In het kader van de De Ruijter-tentoonstelling, die van 25 maart tot 23 juni in het Rijksmuseum te Amsterdam wordt gehouden, werden door het Kon. Penningkabinet 20 penningen, die betrekking hebben op het leven van De Ruijter en zijn medewerkers, alsmede enkele munten uit die tijd ingezonden.

Uit het onlangs verschenen jaarverslag 1955 van de Rotterdamse Kunststichting blijkt wel, hoe deze Stichting zich interesseert voor de penningkunst. Niet alleen, dat in het verslagjaar verschillende penningen werden uitgereikt, doch ook werden aan de medailleurs W. Verbon en I. J. Pieters opdrachten voor het vervaardigen van penningen gegeven.

In Kunstzaal „Het Venster” te Rotterdam is in Maart een expositie gehouden van werken van L. Bolle, voor de liefhebbers van de penningkunst geen onbekende. Het was echter voor menige bezoeker van deze tentoonstelling een bijzondere verrassing hier meer dan 30 penningen aan te treffen, waaronder vele, die tot nu toe op het Koninklijk Penningkabinet en waarschijnlijk ook daarbuiten niet of nauwelijks bekend waren.

Het werk toonde vele verrassende aspecten. Wij hopen binnenkort hierop nader terug te komen. De expositie wordt van 23 Maart tot 24 Maart te Hilversum gehouden, 's Gravelandseweg 19, in de kantine van de Steendrukkerij de Jong & Co.

In het Prinsenhof te Delft werd tot 10 februari een tentoonstelling gehouden „Delfts Zilver”. Ook het Kon. Penningkabinet kon hieraan in de vorm van een huwelijkspenning (cat. no 44) nog een kleine bijdrage verlenen.

BUITENLANDS NIEUWS

De tweejaarlijkse tentoonstelling van moderne penningen, die door de FIDEM georganiseerd wordt, zal dit jaar te Parijs in het Musée monétaire plaats hebben. De opening is vastgesteld op 23 mei. Een Nederlandse inzending werd samengesteld, waarin het meest representatieve werk van de laatste jaren getoond wordt.

NUMISMATISCHE KRINGEN

Kring Amsterdam
(Secretariaat: Keizersgracht 448)

86e bijeenkomst op 16 januari 1957.
De heer L. Beuth sprak over prijsbepalende factoren bij munten, terwijl hij na de pauze foto's toonde van zijn nieuw ingericht muntenkabinet.

87e bijeenkomst op 13 februari 1957.
De heren Schulman en Forrer bespraken de veiling die zojuist had plaatsgehad en gaven de toehoorders enig inzicht in de wijze waarop een veilingcatalogus tot stand komt.

88e bijeenkomst op 13 maart 1957.
Dr. H. Enno van Gelder hield een voordracht met lichtbeelden over „Het muntwezen in de aanvangsjaren van de Republiek”. Hij besprak de talrijke in de periode 1576-1606 geslagen typen en vertelde, wat de aanleiding tot de voortdurende en snelle wisselingen was.

Kring 's Gravenhage
(Secr.: Lange Voorhout 50)

82e bijeenkomst op 23 januari 1957.
Dr. H. Enno van Gelder hield een voordracht over „het muntwezen in de aanvangsjaren van de Republiek”. Hij zette uiteen hoe de snelle wisseling van elkaar opvolgende munttypen, die zo kernmerkend is voor de jaren 1576-1606, verklaard kan worden uit politieke omstandigheden: het streven van de soeverein geworden gewesten zelf de muntzaken te regelen en vooral de wens de muntinkomsten op te voeren ten behoeve van de oorlogvoering, kwam voortdurend in botsing met het verlangen de traditionele eenheid te herstellen en de muntslag aan te passen aan de behoeften van de opbloeiende handel.

Eerst in 1606 kon door de Staten-Generaal een algemene regeling tot stand worden gebracht, die de grondslag voor het muntwezen van de Republiek gebleven is.

83e bijeenkomst op 28 februari 1957.
De heer A. T. Puister droeg „Een nieuwe indeling van de Hollandse kopjes voor 1300” voor. Voortbouwend op het werk van Hooft van Iddekinge toonde hij duidelijk de onhoudbaarheid van de toeschrijvingen van Van der Chijs aan. Op grond van de typen, speciaal in vergelijking met de Engelse munten, en van de vondsten, komt hij tot de volgende verdeling:

Dirk VII	als vroeger
Willem I	als vroeger
Floris IV	oud Floris III
Floris, broer van Willem II	oud Floris IV
Floris V	oud Floris de Voogd
Floris V	oud Floris V
Jan I en Jan II	oud Jan I

84e bijeenkomst op 27 maart 1957.
De heer Lod. S. Beuth deed mededelingen over „Waarde en prijsbepalende factoren van munten” en over „De inrichting van een penningkabinet”, die aanleiding gaven tot een geanimeerde discussie.

Kring Groningen
(secretariaat: Nieuwe Weg 12a)

29e bijeenkomst op 22 januari 1957
Een partij munten en penningen werden verkocht ten bate van de kas; de opbrengst was zeer hoog. Daarna werd geruild en gepraat.

30e bijeenkomst op 19 Februari 1957
Ook hier gaf de heer Lod. S. Beuth zijn ideeën ten beste over waarde en prijsbepalende factoren bij munten en de inrichting van een penningkabinet. Een levendige discussie volgde.

Kring 's-Hertogenbosch
(Secretariaat: Markt 4a, Eindhoven)

1e bijeenkomst op 14 maart 1957.
Onder grote belangstelling uit geheel Noord-Brabant en aangrenzende streken had de oprichtingsbijeenkomst van de vierde Numismatische Kring plaats. Op voorstel van het voorbereidend comité geleid door Dr. van Erp werd het volgende bestuur samengesteld:

Dr. P. Schlemper, voorzitter

P. W. Meijer, secretaris

Dr. P. J. van Erp.

Zo mogelijk zal de Kring geconstitueerd worden als een numismatische sectie van het Prov. Noord-Brabants Genootschap voor Kunsten en Wetenschappen. De secretaris van het Kon. Ned. Genootschap voor Munt- en Penningkunde bracht de goede wensen van het Genootschap en van de zusterkringen over.

Na afloop van de inleidende besprekingen hield Dr. H. Enno van Gelder een voordracht met lichtbeelden over: „Het muntwezen in de tijd van de Republiek”

die met veel belangstelling werd aangehoord. Tenslotte werden in ongedwongen gesprek verschillende numismatische kwesties ter tafel gebracht.

KON. NED. GENOOTSCHAP
VOOR
MUNT- EN PENNINGKUNDE

Zoals vorig jaar besloten is, zal de jaarvergadering van het Genootschap in de maand juni gehouden worden te Maastricht. Deze bijeenkomst zal, zoals dezerzijds werd voorgesteld, gehouden worden tezamen met de Société royale de numismatique de Belgique en zal dus voor het eerst in de geschiedenis van het Genootschap een internationaal karakter dragen.

VERENIGING VOOR
PENNINGKUNST

De jaarvergadering van de vereniging zal op 12 april a.s. gehouden worden in het Koninklijk Penningkabinet. Na afloop van het huishoudelijk gedeelte zal gelegenheid geboden worden de Nederlandse inzending voor de internationale tentoonstelling van moderne penningkunst te Parijs te bezichtigen en zal de beeldhouwer prof. Paul Grégoire een voordracht houden.

THE ADOLPHE MENJOU PUBLIC AUCTION

at the Waldorf Astoria on Jan. 25/26, 1957 brought \$133,500. One of the world's largest auction records.

CATALOGUE WITH PRICE LIST AVAILABLE \$ 1.00 AS
LONG AS STOCK LASTS

Write now to

Hans M. F. Schulman
545 Fifth Avenue
New York, N.Y.

or

Abner Kreisberg
228 No. Beverly Dr.
Beverly Hills, Calif.

FOR CONSIGNMENTS NEXT AUCTION

HANS M. F. SCHULMAN (Zoon van Maurits Schulman, Amsterdam)

545 Fifth Avenue - NEW-YORK - 17 N.Y. U.S.A.

MUNTEN, MEDAILLES, DECORATIES, NUMISM. BOEKEN

Grote voorraad, ook van Nederlandse Munten en Penningen

Geregelde veilingen - Vraagt mijn prijslijsten

N.V. „KONINKLIJKE-BEGEER” VOORSCHOTEN

(HOLLAND)

PENNINGEN — EDELSMEEDWERKEN

RIDDERORDEN EN ERETEKENEN

SPORTMEDAILLES EN INSIGNES

JACQUES SCHULMAN - Keizersgracht 448 - AMSTERDAM

Expert-Numismaat

MUNTEN EN PENNINGEN VAN DE OUDSTE TIJDEN TOT OP HEDEN

EXPERTISE - VERKOOP - INKOOP - VEILINGEN

LEVERANCIER VAN RIDDERORDEN EN ERETEKENEN

Uitgever van: Handboek Nederlandsche Munten 1795-1945 f15.— + f0.25 porto

Munten Nederlandsche Gebiedsdeelen Overzee 1601-1948 f25.— + f0.35 porto

ADOLPH HESS A.G., LUZERN

Haldenstrasse 5 - Telephon 24392

*MUNZEN UND MEDAILLEN - MONNAIES ET MEDAILLES
COINS AND MEDALS*

M. C. HIRSCH A.B. (Harry Glück)

Regeringsgatan 59, Stockholm

Telephon 11 05 56

MÜNZEN UND MEDAILLEN - MONNAIES ET MEDAILLES
COINS AND MEDALS

B. A. SEABY LTD. · MUNTEN EN PENNINGEN

65, Great Portland Street, LONDEN, W. 1.

Uitgevers van: "SEABY's Coin and Medal Bulletin" — Numismatische artikelen
en prijslijsten. Prijs 7/6 d. per jaar.

Zojuist verschenen: "Roman Coins and their Values" door H. A. Seaby,
gebrocheerd 10/6d., linnen band 14/—.

Catalogue of Coins of Great Britain & Ireland,
1956 edition, paper 7s.6d, cloth 12s.6d.

Een lijst van onze andere Numismatische publicaties op aanvraag.

Monnaies et Médailles - Jetons - Sceaux - Décorations
Librairie numismatique

JULES FLORANGE & CIE

S.A.R.L. Capital 400000 fr. - Maison fondée en 1890

17, rue de la Banque - PARIS 2e - Tél. LOUvre 29-32 - R.C. 311.055 B.

P. & P. SANTAMARIA
NUMISMATICA

ROMA
PIAZZA DI SPAGNA 35

SPINK AND SON, LTD. *gevestigd sinds 1772*

FRAAIE MUNTEN EN PENNINGEN
NUMISMATISCHE BOEKEN ENZ.

Uitgever van het maandblad "Numismatic Circular"
Abonnementsprijs 10sh. = f 5.50 per jaar

5. 6 & 7 KING STREET — ST. JAMES'S — LONDON S.W.1.

Tel.: Whitehall 5275

Telegramadres: Spink, London

MAISON CLEMENT PLATT

MARCEL PLATT succ^r

19 Rue des Petits Champs PARIS 1e

MONNAIES — MEDAILLES
JETONS — DECORATIONS
LIBRAIRIE NUMISMATIQUE
ANTIQUITES ARCHEOLOGIQUES

MÜNZEN UND MEDAILLEN A.G.

Malzgasse 25 - BASEL

Onder leiding van: Erich Cahn, Dr Herbert Cahn

Belangrijke voorraad munten en penningen uit alle tijdperken en landen

Maandelijks geïllustreerde prijslijsten, gratis op aanvraag

GERHARD HIRSCH

NUMISMATIKER

MÜNCHEN-2 — PROMENADEPLATZ 10

ANKAUF — VERKAUF — VERSTEIGERUNGEN

HEINRICH PILARTZ

MUNTHANDEL

KEULEN

KLINGELPÜTZ 16 — TEL. 215404

Em. BOURGEY

Expert en Médailles auprès du

Tribunal Civil de la Seine

PARIS 9e

7, Rue Drouot

MONNAIES ET MÉDAILLES

P. CIANI

Expert Numismate

PARIS 9e

54, Rue Taitbout

Monnaies et Médailles

Achat de Collections et de Trouvailles

Librairie Numismatique

DR. BUSSO PEUS

MUNZENHANDLUNG

FRANKFURT AM MAIN

NEUHAUSZSTRASSE 13 — TEL. 59 24 61

DE GEUZENPENNING

MUNT- EN PENNINGKUNDIG NIEUWS

7e JAARGANG

No 3

JULI 1957

GILDEPENNINGEN

Gildepenningen, dat wil zeggen penningen, die de leden van een gilde dienden als legitimatiepenning of als presentiepenning voor vergaderingen, treffen we in de Noordelijke Nederlanden aan sinds het einde van de 16de eeuw, en dan zo goed als uitsluitend in Middelburg. Het gebruik van gildepenningen breidt zich echter spoedig uit, zodat we het in het midden van de 17de eeuw behalve in verschillende Zeeuwse steden ook kunnen waarnemen in Noord- en Zuidhollandse steden (b.v. Amsterdam en 's-Gravenhage), in Utrecht, en, zij het nog aarzelend, in verscheidene Friese steden en Groningen. In de tweede helft van de 17de en in de 18de eeuw wordt het gebruik algemener en breidt zich uit tot Den Bosch, Maastricht, enkele Gelderse steden, en in geringe mate tot de IJselsteden. Toch vindt het gebruik niet overal ingang. Merkwaardig is b.v. dat er van steden als Rotterdam, Dordrecht, Leiden, Nijmegen, e.a. slechts enkele of geen gildepenningen aan te wijzen zijn. Na de formele doch niet daadwerkelijke opheffing van de gilden in 1798 blijven de gildepenningen bestaan tot in 1818 wanneer de opheffing der gilden definitief is.

Intussen was bij de gilden het element van sociale zorg steeds vrij groot gebleven. Na 1798 wordt op dit aspect vaak de nadruk gelegd, zodat men dan steeds weer op de penningen vindt vermeld „(naam gildebroeder) heeft 't fonds gekogt (jaartal)” in plaats van het vroegere

„(naam) meester geworden (datum jaar)”; de gildepenningen zijn dan

Fries Museum

Makelaars Middelburg

DE GEUZENPENNING DRIEMAANDELIJKSE UITGAVE

van het Kon. Ned. Genootschap voor
Munt- en Penningkunde
en van de Vereniging voor
Penningkunst

REDACTIE

Dr A. N. Zadoks-Josephus Jitta
Dr D. A. Wittop Koning
Jhr Ir A. C. von Weiler

REDACTIE-SECRETARIAAT

J. Schulman
Keizersgracht 448
Amsterdam-C.

ABONNEMENTSPRIJS

voor niet-leden van
een der beide verenigingen
f 3.— per jaar

ADVERTENTIES

¼ pagina f 50.— per jaar

POSTREKENING 31187 t.n.v.

Kon. Nederlands Genootschap
voor Munt- en Penningkunde
Amsterdam

geworden tot een bewijs van lidmaatschap van het begrafenis- en/of ziekenfonds van het gilde. Er zijn voorbeelden te noemen van gildepenningen waarbij steeds, door toevoeging van een schedel, zandloper, gekruiste beenderen e.d. — het accent is gelegd op de begrafenisdiensten die de gildeleden hun medebroeders bewezen. Deze „begrafenispenningen” werden de leden van het gilde thuisbezorgd als oproep voor het verrichten van de „lijkbezorging”; na volbrachte taak werden de penningen weer bij de gildeknecht ingeleverd. Sommige gilden kennen alleen deze „begrafenispenningen”, andere hebben deze penningen in gebruik naast de gewone legitimatiepenning, die ook wel gebruikt werd als presentiepenning ter vergadering. Stilistisch gezien zijn de gildepenningen globaal in te delen in grote groepen: de Groningse en Friese gegraveerde penningen, waarbij vooral de 18de eeuwse Friese uitmunten door hun sierlijke lijnvoering; de Bossche penningen, eveneens gegraveerd, doch meestal van een oog voorzien en te herkennen aan hun ovale vorm; de Maastrichtse, die met hun statige patroonheiligen doen denken aan Middeleeuwse zegels; de in zeer hoog relief gegoten Zeeuwse penningen, soms modern aandoend in hun eenvoudige gehouden vormen van afgebeeld gereedschap of meesterproeven; de Haagse penningen, gegoten met iets minder hoog relief, doch levendig met de patroonheiligen, in wapperend gewaad. Tenslotte de grote groep Amsterdamse penningen: de gegraveerde exemplaren meestal klein en zeer eenvoudig, de gegoten exemplaren mooier met soms goede ontwerpen. Daarnaast komen ook de „vele” uitzonderingen voor op deze indeling; zo zijn de vroegste Middelburgse penningen geslagen en in hun voorkomen te vergelijken met rekenpenningen uit die tijd. Het is mischien niet zonder toeval dat in deze

stad, waar het provinciale munthuis voor Zeeland gevestigd is, het gebruik van penningen bij de gilden het eerst ingang vond. Als uitzonderingen zijn verder nog te noemen gegraveerde gildepenningen in Sluis en door middel van poinçonnen gestempelde gildepenningen in Deventer. Het materiaal waarvan de gildepenningen vervaardigd zijn is koper of messing, soms tin of lood, een enkele keer zilver. Dit edele metaal wordt echter gereserveerd voor overmanspenningen; sommige overlieden laten voor zich speciale penningen vervaardigen, die dan een meesterstukje van graveerkunst kunnen worden. Behalve door de stilistische kenmerken is de plaats van herkomst van de gildepenningen te ontdekken aan een vrij dikwijls erop voorkomende stadsnaam of stadswapen(tje) — soms heel klein opgenomen in het omschrift —, of doordat, bij schippersgildepenningen bv. de stadsvlag gevoerd wordt, en verder doordat de op de penning voorkomende naam van de gildebroeder (of op dergelijke gildepenningen voorkomende andere namen) terug te vinden is in gildearchieven. Er zijn nog heel wat gildepenningen, die tot nu toe uitsluitend op stilistische gronden aan bepaalde plaatsen zijn toegewezen; aan het archiefonderzoek zal nog het nodige gedaan moeten worden (vgl. Geuzenpenning 4 (1954), p. 13-16). Behalve stijlverschillen bestaan er bij de gildepenningen ook verschillen in aard van voorstelling en tekst. Vanzelfsprekend bestaat een gildepenning uit de eigenlijke voorstelling met patroonheiligen, werktuigen van het betreffende gilde of „meesterproeven” daarvan, met de daarbij behorende tekst die de naam van het gilde geeft, soms ook de namen van de dekens en overdekens van het gilde (speciaal in Middelburg, Vlissingen en Zierikzee) of een zinvolle leus (zie de hierbij afgebeelde penning met SYT GETROV IN AL V DOEN), het

jaartal van invoering van de penning en eveneens het stadswapen; daarbij komt echter als steeds wisselende toevoeging de naam van de gildebroeder met het jaar waarin hij meester is geworden. Dit jaartal kan aanmerkelijk verschillen van het reeds op de penning voorkomende jaartal; meestal is het jonger, een enkele maal ouder, wanneer de intrede

voorstelling en uitvoering direct aanspreken.

Toch zijn er nog weinig verzamelaars van gildepenningen, hetgeen mede te wijten zal zijn aan het ontbreken van een modern handboekje. Er zijn echter enige grote openbare collecties in ons land waar men zich op dit gebied goed kan oriënteren; die van het Koninklijk Penning-

*Varkensslagers
Amsterdam*

Fries Museum

datum van de gildebroeder viel vóór die van de invoering van de penning. Sommige gilden vermijden het aanbrengen van een naam op de penning en voegen alleen het nummer van de gildebroeder toe.

Kwam een gildebroeder te overlijden of trad hij om andere reden uit het gilde, dan wisselde de penning van eigenaar, werd de oude naam of het nummer weggeslepen en vervangen door de naam of het nummer van de nieuwe bezitter. Zo kan men bij gegraveerde penningen soms nog resten van een vorige naam en jaartal zien staan en is bij gegoten penningen de oude naam soms zo dikwijls weggeslepen dat er gedeelten van de rand mee zijn verdwenen. De intense wijze waarop de gildepenningen werden gebruikt en telkens van eigenaar wisselden maken ze tot „levende” voorwerpen uit het verleden, die

ons bovendien door de eenvoud van kabinet te 's-Gravenhage, die van het Koninklijk Oudheidkundig Genootschap te Amsterdam — oorspronkelijk de collectie Maschhaupt en van Gelder — en die van het Fries Museum te Leeuwarden. Deze laatste bestaat uit de collectie van Mr. J. Dirks, schrijver van de „Noord-Nederlandsche Gildepenningen”, die ook na het schrijven van dit werk in 1879, bleef aankopen, o.a. grote gedeelten van de collecties Minard van Hoorebeke uit Gent, van Hooft van Iddekinge uit Den Haag en van Völcker uit Amsterdam. Door herinventarisatie is deze zeer rijke verzameling sinds kort weer gemakkelijk toegankelijk en biedt een goed overzicht van wat er op dit gebied bestaat.

O. N. KEUZENKAMP-ROOVERS

KONINKLIJK PENNING- KABINET

De Nederlandse inzending op de „F.I.D.E.M.-tentoonstelling”

Waar elders in dit tijdschrift een algemeen beeld van deze tentoonstelling is gegeven, willen wij hier enige aandacht besteden aan de Nederlandse inzending, die hoofdzakelijk uit de collectie van het Koninklijk Penningkabinet bijeen werd gebracht, terwijl daarnaast nog enkele medailleurs penningen van eigen hand, die niet in de verzameling van het Kabinet aanwezig waren, op ons verzoek inbrachten.

Hoewel een keuze was toegestaan uit een periode, die de laatste twintig jaren kon omvatten, hebben wij ons op het standpunt gesteld, dat een inzending, die de periode vanaf 1950 omvatte een juister beeld zou geven van wat er bij de Nederlandse medailleurs van deze tijd leeft. Tevens wilden wij vermijden, dat steeds weer dezelfde „paradepaardjes” naar voren zouden draven. Toch is dit niet geheel en al te vermijden, omdat men bij een tweejaarlijkse tentoonstelling moeilijk een aantal stukken bij elkaar kan brengen, die vervaardigd zijn na de laatste voorafgaande tentoonstelling en die dan tevens een algemeen overzicht kunnen geven, al zou dit natuurlijk het meest ideaal zijn.

Verder blijft het altijd een moeilijkheid, dat men slechts moeizaam en dan waarschijnlijk nog nimmer een volledig beeld kan krijgen van wat er op dit gebied gemaakt wordt, omdat vele penningen ingevolge een particuliere opdracht worden vervaardigd, zonder dat zij enige bekendheid naar buiten krijgen, andere in de lade van een kast of sigarenkistje op de ateliers van kunstenaars blijven, waardoor men er slechts bij

toeval achter komt, wat er eigenlijk op dit gebied in Nederland leeft en dat is dikwijls meer dan men oorspronkelijk denkt. Juist belangrijke werken, vooral van experimentele aard, blijven soms lang verborgen.

In het algemeen merkt men, dat in Nederland de penningkunst door jongere mensen wordt beoefend. Daar in de catalogus de geboortejaren van de kunstenaars zijn vermeld, is dit gemakkelijk te constateren, terwijl men tevens kan vaststellen, hoe de balans in dit opzicht in Nederland zelfs sterk in deze richting doorslaat. Zonder hiermede aan de verdiensten van de oudere kunstenaars te kort te willen doen, want ook in dit opzicht kan Nederland op een traditie en een continuïteit wijzen, kunnen wij dit een verheugend verschijnsel noemen, want ook in dit opzicht geldt het gezegde: wie de jeugd heeft, heeft de toekomst, ook al heeft de hierbedoelde jeugd zijn puberteitsjaren reeds achter zich.

De stukken uit de privé-collecties waren de twee *Mozart*-plaquettes van M. Andriessen, en de buitengewoon fraaie penningen *Ruth*, *Suzanne* en *Else Mauhs* van V. P. S. Esser. Ook de prijspenning van de *St. Joost-Academie te Breda* met zijn mooie patine, in zijn type onmiddellijk als het werk van Niels Steenberg te herkennen, is een stuk, dat alle aandacht verdient.

Van verschillende artisten waren er penningen, waarvan tot de jongste aanwinsten van het K.P.K. behoorden: *Christine* en de *Thérèse van Duyl-Schwartz*-penning van Geurt Brinkgreve. Hoewel reeds getoond op de tentoonstelling van moderne penningkunst in de zalen van de Rotterdamse Kunststichting in 1956, willen wij hier toch nog gaarne aandacht vragen voor de serie van zes plaquettes *Variations sur un thème* door F. Carasso. De geestige vondst van Pol Dom in de keerzijde van de penning de *tandarts*

(Roest), was eveneens de moeite waard, al is het jammer, dat de technische uitvoering veel van het oorspronkelijk ons bekende ontwerp verloren deed gaan.

De uitvoering van Hekman's penning *Demka Staalfabrieken* te Utrecht in roestvrij staal is zeker iets wat de aandacht vraagt, omdat dit materiaal (waarbij het onderwerp hier natuurlijk een rol heeft gespeeld) zeer goed bleek te voldoen. Ook de soepel geboetseerde *geboortepenning* van Maarten Pauw, waarvan vooral de keerzijde met het familie-groepje zo interessant is, moet zeker belangstelling wekken.

Het is te hopen, dat Pieters, die hier ware met zijn *Dijkherstel*, een penning die interessant is door zijn vormgeving, spoedig nieuwe penningen zal brengen, en zal bewijzen, dat met deze vondst zijn kunnen niet uitgeput is, daar het gevaar van „paradepaardje” te zijn bij dit stuk zeer groot is.

Van Staauthamer, wiens plaque *W. E. Goyarts* pas was verworven, al dateerde deze van 1950, kon eveneens zijn jongste werk *Nijmegen* worden getoond, een in zijn uitvoering forse penning, die het zeker zal doen.

Op de tentoonstelling waren 61 Nederlandse stukken aanwezig, waaronder begrepen de verschillende penningen, die in vóór- en keerzijde getoond konden worden.

Het is in dit verband misschien wel belangrijk er op te wijzen, dat waar het tot het wezen van de penning behoort, dat deze een vóór- en keerzijde heeft, en het in enkele gevallen niet mogelijk was, wegens het ontbreken van keerzijde te tonen, het ook dikwijls de zwakheid van een van de beide zijden was, die het niet wenselijk maakte om beide zijden te tonen, een overweging dus, die min of meer een denigratie van de penning inhoudt.

De illustraties in de catalogus, hoe-

BINNENLANDS NIEUWS

Ter gelegenheid van de jaarvergadering van de Hollandse Maatschappij van Nijverheid te Haarlem op 20 juni heeft de heer Lod. S. Beuth uit zijn verzameling een kleine tentoonstelling samengesteld, waarin hij een inzicht en overzicht geeft van het effect van geldverzwakking op munt en papiergeld. De collectie werd ook op de vergadering van de Numismatische ring te Amsterdam getoond.

In het museum „het Catharina-Gasthuis” te Gouda is van 15 juni tot 31 juli een tentoonstelling „Admiraal Zoutman en de Slag bij Doggersbank” te zien. De vrij talrijke penningen uit die tijd zijn door een inzending van het Kon. Penningkabinet vertegenwoordigd.

Het *Nieuws-Bulletin van de Kon. Ned. Oudheidkundige Bond* 6e serie 10 (1957) k. 197*—200* bevat een overzicht van de in 1956 in Nederland aan de dag gekomen muntvondsten.

wel in een saaie bruine kleur uitgevoerd, waardoor aan de penningen wel eens iets te kort wordt gedaan, doen de vooruitstrevende tendens in de Nederlandse penningkunst wel tot uitdrukking komen.

Wij hopen op een volgende F.I.D.E.M.-expositie weer vele nieuwe en fraaie penningen te kunnen tonen.

N. Z.

BUITENLANDS NIEUWS

Op 23, 24 en 25 mei heeft te Parijs plaats gevonden het 7e tweejaarlijkse Congres van de Fédération Internationale des Editeurs de Médailles. Deze bijeenkomst betekende tevens de herdenking van het 20-jarig bestaan van de F.I.D.E.M., die in 1937 te Parijs werd opgericht. De jubilerende vereniging werd van verschillende zijden gehuldigd voor het vele werk dat zij vooral in de laatste jaren gedaan heeft om de populariteit van de levende penningkunst in internationaal verband te bevorderen. Ook werd de heer Arthus-Bertrand, die gedurende deze gehele periode het voorzitterschap heeft bekleed, bij monde van jhr. von Weiler, gehuldigd.

Zowel het Congres zelf als de bijbehorende tentoonstellingen waren in het bijzonder gewijd aan de betrekkingen tussen de hedendaagse penningkunst en de oudere munten en penningen. Zo was de eerste dag van het door Fransen en buitenlanders druk bezochte congres gereserveerd voor een voordracht van de conservator van het Parijse penningkabinet, Jean Babelon, over het menselijk gelaat op munten en penningen gedurende 25 eeuwen, en een mededeling van dr. H. Enno van Gelder, secretaris van de Internationale Commissie voor Numismatiek, over de plaats van de moderne penningkunst op internationale numismatische bijeenkomsten. De tweede dag was onder de titel „Tribune internationale des médailleurs” onder leiding van de Parijse medailleur en hoogleraar Raymond Corbin, gewijd aan de problemen van de thans werkende medailleurs. Over de laatste bijeenkomst werd een schaduw geworpen door de mededeling van het plotseling overlijden van de medailleur Louis Muller, die met warme

woorden herdacht werd.

Tegelijk met het Congres werden twee tentoonstellingen geopend: in het gebouw van de Monnaie de gebruikelijke tentoonstelling van contemporaine penningen en in de zalen van het Penningkabinet in de Nationale Bibliotheek een expositie getiteld „Effigies et visages, vingt-cinq siècles d'art monétaire”. Deze laatste gaf met een selectie van topstukken uit de rijke collectie van het Kabinet, aangevuld met fotografische vergrotingen een uitermate leerrijk en ook voor de niet-numismaticus buitengewoon boeiend overzicht van de wijze waarop het menselijk gelaat op munten en penningen van alle landen en tijden is afgebeeld. De bezoeker vindt hier niet alleen een volledig, maar toch dankzij de beperking tot één thema niet overladen en daardoor vermoeiend overzicht van de gehele ontwikkeling van de kunst van het snijden van stempels voor munten en penningen, maar tevens een voortreffelijke inleiding tot het elders getoonde werk van de levende medailleurs, dat hierdoor in een moeilijk te ontberen historisch perspectief wordt geplaatst.

De „Exposition Internationale des Médailleurs contemporains” vormt uiteraard een voortzetting van de tweejaarlijkse reeks die afwisselend in verschillende hoofdsteden van Europa getoond wordt. Voor degenen die de vorige exposities kent, kan deze dan ook geen volledig nieuwe gezichtspunten opleveren al blijft het steeds weer boeiend het reeds bekende terug te zien, nieuw werk aan te treffen van vroeger met oudere stukken vertegenwoordigde kunstenaars en nieuwe medailleurs naast de ouderen te zien optreden. Nog steeds wordt het beeld beheerst door de Fransen en Italianen, niet alleen door de omvang van de inzendingen, maar ook de kwaliteit van het getoonde; daarnaast nemen Nederland, Zweden, Duitsland en, voor het eerst,

Spanje een eervolle paats in, te midden van de 23 landen uit alle werelddelen, die met ruim 300 medailleurs vertegenwoordigd zijn.

Een fraai uitgevoerde catalogus van beide tentoonstellingen tezamen met 78 platen vormt een waardevolle herinnering voor de bezoeker en een leerzaam overzicht voor hen die niet in de gelegenheid zijn hiervoor naar Parijs te gaan. De tentoonstelling van contemporaine medailleurs blijft overigens tot 30 september geopend.

Algemene Jaarvergadering van de Association Internationale des Numismates Professionnels.

De A.I.N.P. heeft haar zesde Algemene Vergadering van 7—10 juni 1957 in Barcelona gehouden. De vergadering vond plaats in de gothische zaal van de Centrale Bibliotheek; zij werd geopend door Don Luis Auguet, directeur van de Fabrica Nacional de Moneda y Timbre (Rijks Munt, Madrid). Gedurende deze vergadering werd door de leden, die van talrijke landen bijeen gekomen waren, het bestuur van de Vereniging herkozen, met de Heer Jacques Schulman (Amsterdam) als president, de Heer Xavier Calicó (Barcelona) en de Heer Edward Gans (Berkeley, USA) als Vice-president, de Heer H. Graf (Zürich) penningmeester, de Heer Herbert Cahn (Basel), secretaris, en 9 andere leden, waarbij als nieuw lid de Heer Gerhard Hirsch (München). De A.I.N.P. telt thans 69 leden in 16 verschillende landen.

Tijdens de vergadering werd door de aanwezigen de „A.I.N.P.-prijs” verleend voor de beste veilingcatalogus, in 1956 gepubliceerd, aan de firma's A. Hess AG (Luzern) en Leu und Co AG (Zürich), voor de catalogus van hun gezamenlijke veiling van antieke munten in maart 1956.

De vergadering heeft de gevolgen, die de Euromarkt voor de gehele professie zou kunnen hebben, onder het oog gezien, in aanmerking genomen de invoermogelijkheden in de verschillende Europese landen. Zij heeft het principe van technische expertises met een wetenschappelijke karakter in twijfelachtige gevallen goedgekeurd. Zij heeft zich beziggehouden met de actuele mode-ontwikkeling, bestaande uit het laten monteren van antieke en moderne munten als sieraden. (Zij heeft de wens uitgesproken dat zoveel mogelijk de waarde en het belang van de munten, die gemonteerd worden, gerespecteerd zal worden, zowel door juweliers als door de Waarborg).

De excursie op zondag bracht de leden naar de prachtige stad Tarragona, waar men de oude Romeinse muren en het aquaduct bezichtigde, alsmede de gothische kathedraal, en verder naar Sitges, de belangrijke Spaanse badplaats.

's Maandags werd het Spaanse volksmuseum (Openluchtmuseum) bezocht. De volgende algemene jaarvergadering zal in Wenen plaatsvinden, tijdens de Pinksterdagen 1958.

Te Hamburg heeft op 9 en 10 mei de jaarvergadering plaats gehad van het Bureau van de Internationale Commissie voor Numismatiek. De bijeenkomst was in hoofdzaak gewijd aan de voorbereiding van het numismatische deel van het Int. Congres van Historici te Stockholm in 1960 en van het Int. Numismatische Congres te Rome in 1961.

Te Barcelona is onlangs — voor de eerste maal — een grote penningtentoonstelling gehouden.

VERENIGING VOOR PENNINGKUNST

De 32e ledenvergadering heeft plaats gehad op 12 april jl. in het gebouw van het Kon. Penningkabinet te 's-Gravenhage.

Na een hartelijk woord van welkom tot de talrijke opgekomen leden en kunstenaars-leden, worden de notulen van de vorige jaarvergadering en de algemene en financiële verslagen van de secretaris-penningmeester ongewijzigd goedgekeurd. Gehoord het verslag van de kascommissie 1956 wordt aan de penningmeester onder dankzegging decharge verleend voor zijn beheer gedurende het afgelopen verenigingsjaar.

In de vacature, ontstaan door het aftreden van de heer A. A. M. Stols, die naar het buitenland vertrokken is, wordt benoemd prof. V. P. S. Esser. De aftredende secretaris-penningmeester, de heer A. J. J. M. Eijssenck, wordt als zodanig herkozen. Tot leden van de kascommissie 1957 worden benoemd de heren N. E. H. J. J. Zon en dr. N. F. Hofstee.

Na het voorlezen van de begroting 1957 deelt de voorzitter mede, dat verwacht wordt, dat het in de komende jaren mogelijk zal zijn, dankzij de door het Ministerie van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen verleende subsidie, drie penningen per twee jaar uit te geven. Uitbreiding van dit aantal zal wellicht bereikt kunnen worden, wanneer de dit jaar te voeren propaganda-actie, waarvoor inmiddels een folder ontworpen wordt, succes heeft. Voor een tweede penning 1957, gewijd aan Jan Sluyters, is reeds opdracht verleend aan mejuffrouw Van der Pant. Deze penning zal in het najaar worden verzonden. Een uitvoerige discussie ontspringt zich naar aanleiding van het bestuursvoorstel tot verhoging van de contributie, noodzakelijk geacht wegens de

stijging van de lonen en materiaal-prijzen en de verhoging der kunstenaarshonoraria. Na verwerping van enkele amendementen besluit de vergadering de contributie vast te stellen op f 35,— voor donateurs, f 17,50 voor gewone leden en f 12,50 voor kunstenaarsleden. De leden van de vereniging zijn inmiddels reeds op de hoogte gesteld.

In de pauze was gelegenheid de Nederlandse inzending voor de internationale tentoonstelling van penningkunst te Parijs, die voor verzending gereed lag, te bezichtigen. Tot slot van de bijeenkomst hield prof. Paul Grégoire een causerie over „De expressie van de penning als kunstvoorwerp”, die door de aanwezigen met aandacht werd gevolgd.

Bij de verzending van de laatste penning voor Penningkunst zijn enkele etiketten losgeraakt, zodat de penningen onbestelbaar teruggekomen zijn. De leden die nog geen penning ontvangen hebben, wordt verzocht zich met het secretariaat in verbanding te stellen.

Donateurs en leden die hun jaarlijkse bijdrage voor 1957 nog niet hebben voldaan, wordt verzocht deze te doen bijschrijven op postrekening no. 96820 te Wassenaar.

Verschenen is deel 57 van de *Nieuwe Drentse Volksalmanak*, die wederom twee numismatische bijdragen bevat. Dr A. N. Zadoks-Josephus Jitta geeft een reconstructie van de in 1839 ontdekte „Romeinse muntschat van Balloo”.

Dr H. Enno van Gelder behandelt uitvoerig „De 16e-eeuwse muntschat van Zuidlaren,” bestaande uit meer dan 2600 kleine en zeer kleine muntjes uit de Nederlanden en West-Duitsland, verdeeld over 131 typen, waarvan verscheidene zeldzaam of zelfs geheel onbekend zijn.

P. Grégoire EUROPA.
gegoten 73 mm.

Door de beeldhouwer Paul Grégoire, als hoogleraar verbonden aan de Rijksacademie voor Beeldende Kunsten te Amsterdam, werd de eerste penning 1957 voor de Vereniging van Penningkunst ontworpen „Europa”. De voorzijde laat ons een vogel zien, omsloten door huizen, de verschillende naties, die als een vijfpuntige ster het penningvlak vullen, bedreigd door gevaren, gesymboliseerd door draken. De keerzijde „Europa” in de gedaante van een

vrouw die haar kind beschermt. Symbolen van wetenschap en kunst helpen haar tegen de bedreiging van buiten. De geest in de gedaante van een vogel krijgt hierdoor zijn vrije vlucht naar het licht van de zon. Het is een penning die door zijn thema de moeilijkheden van onze tijd tracht uit te dragen en getuigen wil van een optimisme dat hogere levenswaarden, waarbij wij de godsdienst echter missen, uiteindelijk de overwinning in eenheid behalen.

KON. NED. GENOOTSCHAP
VOOR
MUNT- EN PENNINGKUNDE

Op zaterdag 15 juni had te Maas-tricht een gecombineerde vergadering plaats van het Kon. Ned. Genootschap voor Munt- en Penningkunde en de Société Royale Belge de Numismatique. 's Morgens werden beide verenigingen door mr W. J. Korn, wethouder van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen namens het Gemeentebestuur van Maastricht in het fraaie Stadhuis ontvangen. Zijn welkomstwoord werd beantwoord door de beide voorzitters Mr. J. W. Frederiks en Dr. J. Desneux. Na de begroeting werd het gezelschap in het Stadhuis rondgeleid door prof. dr. J. J. M. Timmers, directeur van het Bonnefantenmuseum.

Voor de maaltijd in Hotel Du Casque hielden beide genootschappen afzonderlijk een huishoudelijke vergadering. Op de vergadering van het Nederlands Genootschap — die helaas slecht bezocht was — werden na goedkeuring van de notulen van de vorige vergadering tot gewoon lid van het Genootschap benoemd: dr. J. H. den Hartoch te Zeist, A. H. Moers te Geleen, G. Wimmelmann te Hannover en de Athenaeum-bibliotheek te Deventer. De behandeling van het financieel verslag werd tot de najaarsbijeenkomst uitgesteld. Het verslag van de Geuzenpenning werd goedgekeurd, waarbij besloten werd de jaarlijkse bijdrage van het Genootschap te brengen op f 300.—.

In de middagvergadering in het Bonnefantenmuseum werden een viertal voordrachten gehouden. Prof. P. Naster behandelde de octodrachmen van de stad Sidon in Phoenicië, waarvan hij de voorstellingen interpreteerde met behulp van archaeologisch materiaal. Mevrouw dr. A. N. Zadoks-Josephus Jitta sprak over de

Grote Camee van het Kon. Penningkabinet, waarbij zij in het bijzonder de nadruk legde op het ontstaan in de tijd van Constantijn de Grote en de belangstelling ervoor van P. P. Rubens. De heer H. Frère sprak uitvoerig over de munten van Engelbert van der Marck, bisschop van Luik, waarbij hij de benamingen van diens zilverstukken vaststelde en de onhoudbaarheid van de toeschrijving van de St. Pietersguldens aantoonde. Tot slot gaf dr H. Enno van Gelder een kort overzicht van de geschiedenis van de Brabantse Munt te Maas-tricht.

PUBLICATIES

Verschenen is „Congrès International de Numismatique Paris 1953, Tome deuxième, Actes”. Dit deel, dat tezamen met het in 1953 verschenen Tome premier, Rapports de volledige documentatie betreffende dit congres vormt, bevat de verslagen van de openings- en sluitingsbijeenkomsten, de lijst van de deelnemers aan het congres, de resums van de discussies betreffende de reeds eerder gepubliceerde algemene rapporten over de stand van het numismatisch onderzoek en de tekst van 77 voordrachten over Griekse, Romeinse, Byzantijnse, Middeleeuwse, moderne, Keltische en barbaarse en Oosterse numismatiek, over penningen en rekenpenningen, over munttechniek, over economische geschiedenis, over organisatorische en museale problemen. Beide delen tezamen bevatten 200 + 656 blz. met talrijke illustraties in de tekst.

Voor niet-deelnemers aan het Congres zijn beide delen tezamen verkrijgbaar voor de prijs van 6000 frcs (Bibliothèque Nationale, 65 rue de Richelieu, Paris 2).

NUMISMATISCHE KRINGEN

Kring Amsterdam
(Secretariaat: Keizersgracht 448)

89e bijeenkomst op 10 april 1957 —

De heren J. P. Guépin en H. H. Zwager, Hist. Drs. bespraken resp. de vóór- en keerzijde van de munten van Alexander de Grote, waarbij ieder op eigen manier een historische en monetaire uitleg van deze munten gaf, met behulp van prachtig kaartenmateriaal en een groot aantal munten.

90e bijeenkomst op 15 mei 1957 —

Ter gelegenheid van het feit dat dit jaar de 350e geboortedag van Michiel Adriaansz. de Ruyter werd gevierd, besprak Dr. Bemolt van Loghum Slaterus op welsprekende wijze het leven van de Admiraal; tevens liet hij prachtige penningen, die met hem te maken hebben, uit de verzameling van Mevrouw Delprat rondgaan.

De heer Horneman hield een aardig praatje over Piet Heyn en op hem betrekking hebbende penningen.

91e bijeenkomst op 12 juni 1957 —

Ditmaal kregen de leden de gelegenheid enkele stukken uit eigen collectie te tonen en daar kort over te spreken. Velen hadden hiervan gebruik gemaakt.

De heer J. Vinkenburg toonde munten van Jan van Arkel, bisschop van Utrecht. De heer J. W. van der Dussen vroeg aandacht voor Braziliaanse munten in het begin van de 19e eeuw geslagen op Spaanse 8-realen-stukken.

Dr. A. Gorter gaf een bondig overzicht van de moderne Oosterse munten. De heer L. Horneman toonde een paar boekjes met belangwekkende numismatische gegevens. De heer M. J. van der Voort kwam met pen-

ningen betreffende bejaarden. De heer L. Forrer expliceerde de „Gloriamunten” voor Frans Canada. De heer H. H. Zwager had munthistorische gegevens geput uit een pas verschenen biografie van Kenau Simonsdr Hasselaar. De heer Lod. Beuth gaf een beschouwing over een door hem ingerichte tentoonstelling, waarover meer hieronder, en besprak de pas verschenen „Catalog of Modern World Coins” van R. S. Yeoman.

Kring 's-Gravenhage
(Secr.: Lange Voorhout 50)

85e bijeenkomst op 25 april 1957 —

De heer J. A. Brongers sprak over „Muntmetalen”. Hij gaf hierbij een overzicht van de geschiedenis van de metallurgie, waarbij in het bijzonder aan de winning van goud en zilver aandacht besteed werd. Met veel belangstelling werden zijn uiteenzettingen over de winning en bewerking van deze metalen in het oude Egypte en Mesopotamië, in de Romeinse tijd en tijdens de Renaissance aangehoord.

De bijeenkomst werd voor de eerste maal geleid door de nieuwe voorzitter, mr W. Bisschop die tot opvolger van de heer De Jongh was benoemd.

86e bijeenkomst op 29 mei 1957 —

Dr H. Enno van Gelder vertelde over het Congres en de tentoonstellingen van de F.I.D.E.M. te Parijs, waarover elders in dit nummer meer. Na de pauze vertoonde de heer N. E. H. J. J. Zon colordia's, die hij tijdens een recente reis naar Italië gemaakt had.

Kring Groningen
(Secretariaat: Nieuwe Weg 12a)

31e bijeenkomst op 2 april 1957 —

Dr. A. N. Zadoks-Josephus Jitta hield een voordracht met lichtbeelden over Romeinse keizersmunten en vertoonde enige fraaie stukken uit een particuliere verzameling.

32e bijeenkomst op 14 mei 1957 — De heer F. Hazekamp besprak de ontwikkeling van de penningkunst van de vroege Renaissance via de duitse en franse penningen tot aan de tegenwoordige tijd. Aan de hand van materiaal, beschikbaar gesteld door Gerritsen en Van Kempen, vertelde hij vervolgens, hoe een penning werd gemaakt.

Kring 's-Hertogenbosch
(Secretariaat: Markt 4a, Eindhoven)

2e bijeenkomst op 24 april 1957 — Drs. A. T. Puister uit Den Haag hield een voordracht over middeleeuwse munten in het algemeen en de Nederlandse in het bijzonder. De Heer Puister documenteerde zijn interessante lezing met een uitgebreide collectie middeleeuwse munten uit eigen verzameling en met door het Kon. Penningkabinet beschikbaar gestelde projectie-plaatjes.

Enkele leden lieten daarna uit hun verzameling middeleeuwse munten circuleren.

Tot slot hield Dr. J. P. van Erp een praatje over Regenboogshoteltjes.

3e bijeenkomst op 16 mei 1957 — De heer J. Schulman gaf een samenvatting van de historische ontwikkeling van munten en van penningen. De lezing werd gedocumenteerd met een zeer interessante collectie munten en penningen, welke hij had meegebracht. Het geheel vatte de spr. samen als: Hoe en waarom verzamelen wij munten en penningen?

PUBLICATIES

R. S. Yeoman, *A Catalog of Modern World Coins*, Wisconsin 1957, 508 blz. met ca 2500 afb., (prijs f 18.—). Dit werk geeft op dezelfde wijze als de bekende handboeken van Wayte Raymond, *Coins of the World* een zo volledig mogelijk overzicht van de in de laatste 100 jaar in alle landen ter wereld geslagen munten. De munten zijn gerangschikt volgens de alfabetische volgorde van de landen, binnen ieder land naar metaal en denominatie (in dit geval in opklimmende volgorde van waarde); van iedere munt worden eerste en laatste jaartal gegeven alsmede een taxatieprijs, terwijl de meeste typen zijn afgebeeld. Als aanvang van de beschrijvingen is globaal het midden van de 19e eeuw gekozen, wat vroeger of later naar de omstandigheden.

Een belangrijk voordeel tegenover Wayte Raymond, is behalve de veel lagere prijs, de vereniging van de gegevens betreffende de 19e en 20e eeuw in één band en de toevoeging van de gouden munten en de munten van de Duitse steden uit de 19e eeuw. Daartegenover staat, dat dit werk zeker niet minder onjuistheden en onnauwkeurigheden bevat, bovendien een vrij groot aantal, vaak hinderlijke drukfouten.

Wij kopen met 50% toeslag boven W. Raymond prijzen (of bieden in ruil aan met 25% korting op W.R.: CHILI 100 Pesos goud 0,9 31 mm 20,4 g W.R. 4 en 7 alle jaartallen) tegen: CHILI 1752-1817 elke willekeurige munt. UN PESO: 1854, 56, 58, 59, 62, 67, 83, 87, 91, 94, 97, 1914. 50c.: 1859, 60, 62, 63, 64, 67, 69 1914. 20c.: 1856, 58, 59, 69, 75, (1891 fijn 0.2), 95, 1900. 10c.: 1851 52, 53, 59, 62, 63, 67, 70, 71, 75, 76, 77, 87, 1900. 5c.: 1851, 54, 58, 59, 60, 62, 65, 66, 67, 68, 73, 76, 83. 2c.: 1875, 76, 77, 89, 90, 91, 92 1c.: 1876, 77, 78, 83 84, 90, 91, 92, 93, 1/2c.: 1884, 88, 89 90. Alle provisorische munten van Chili.

Aanbiedingen (zend s.v.p. offerte al betreft het slechts één munt, luchtporto wordt vergoed) aan:

Jefe del Departemente, Prof. Leo Overdick,

Universidad de Concepción. Box 301. Concepción-CHILI.

(Betaling geschiedt vooruit per cheque in US-dollars)

M. C. HIRSCH A.B. (Harry Glück)

Regeringsgatan 59, Stockholm

Telephon 11 05 56

MÜNZEN UND MEDAILLEN - MONNAIES ET MEDAILLES
COINS AND MEDALS

B. A. SEABY LTD. · MUNTEN EN PENNINGEN

65, Great Portland Street, LONDEN, W. 1.,

Uitgevers van: "SEABY's Coin and Medal Bulletin" — Numismatische artikelen
en prijslijsten. Prijs 7/6 d. per jaar.

Zojuist verschenen: "Roman Coins and their Values" door H. A. Seaby,
gebrocheerd 10/6d., linnen band 14/—.

Catalogue of Coins of Great Britain & Ireland,
1956 edition, paper 7s.6d, cloth 12s.6d.

Een lijst van onze andere Numismatische publicaties op aanvraag.

Monnaies et Médailles - Jetons - Sceaux - Décorations
Librairie numismatique

JULES FLORANGE & CIE

S.A.R.L. Capital 400000 fr. - Maison fondée en 1890

17, rue de la Banque - PARIS 2e - Tél. LOUvre 29-32 - R.C. 311.055 B.

P. & P. SANTAMARIA

NUMISMATICA

ROMA

PIAZZA DI SPAGNA 35

HANS M. F. SCHULMAN (Zoon van Maurits Schulman, Amsterdam)

545 Fifth Avenue - NEW-YORK - 17 N.Y. U.S.A.

MUNTEN, MEDAILLES, DECORATIES, NUMISM. BOEKEN

Grote voorraad, ook van Nederlandse Munten en Penningen

Geregelde veilingen - Vraagt mijn prijslijsten

N.V. „KONINKLIJKE-BEGEER” VOORSCHOTEN
(HOLLAND)

PENNINGEN — EDELSMEEDWERKEN

RIDDERORDEN EN ERETEKENEN

SPORTMEDAILLES EN INSIGNES

JACQUES SCHULMAN - Keizersgracht 448 - AMSTERDAM

Expert-Numismaat

MUNTEN EN PENNINGEN VAN DE OUDSTE TIJDEN TOT OP HEDEN

EXPERTISE - VERKOOP - INKOOP - VEILINGEN

LEVERANCIER VAN RIDDERORDEN EN ERETEKENEN

Uitgever van: Handboek Nederlandsche Munten 1795-1945 f15.— + f0.25 porto

Munten Nederlandsche Gebiedsdeelen Overzee 1601-1948 f25.— + f0.35 porto

ADOLPH HESS A.G., LUZERN

Haldenstrasse 5 - Telephon 24392

*MUNZEN UND MEDAILLEN - MONNAIES ET MEDAILLES
COINS AND MEDALS*

HEINRICH PILARTZ

MUNTHANDEL

KEULEN

KLINGELPÜTZ 16 — TEL. 215404

Em. BOURGEY

Expert en Médailles auprès du
Tribunal Civil de la Seine
PARIS 9e
7, Rue Drouot

MONNAIES ET MÉDAILLES

P. CIANI

Expert Numismate
PARIS 9e
54, Rue Taitbout

Monnaies et Médailles
Achat de Collections et de Trouvailles
Librairie Numismatique

DR. BUSSO PEUS

MUNZENHANDLUNG

FRANKFURT AM MAIN

NEUHAUSZSTRASSE 13 — TEL. 59 24 61

SPINK AND SON, LTD. *gevestigd sinds 1772*

FRAAIE MUNTEN EN PENNINGEN
NUMISMATISCHE BOEKEN ENZ.

Uitgever van het maandblad "Numismatic Circular"
Abonnementsprijs 10sh. = f 5.50 per jaar

5. 6 & 7 KING STREET — ST. JAMES'S — LONDON S.W.1.
Tel.: Whitehall 5275
Telegramadres: Spink, London

MAISON CLEMENT PLATT

MARCEL PLATT succ^r

19 Rue des Petits Champs PARIS 1e

MONNAIES — MEDAILLES
JETONS — DECORATIONS
LIBRAIRIE NUMISMATIQUE
ANTIQUITES ARCHEOLOGIQUES

MÜNZEN UND MEDAILLEN A.G.

Malzgasse 25 - BASEL

Onder leiding van: Erich Cahn, Dr Herbert Cahn

Belangrijke voorraad munten en penningen uit alle tijdperken en landen
Maandelijks geïllustreerde prijslijsten, gratis op aanvraag

GERHARD HIRSCH

NUMISMATIKER

MÜNCHEN-2 — PROMENADEPLATZ 10

ANKAUF — VERKAUF — VERSTEIGERUNGEN

DE GEUZENPENNING

MUNT- EN PENNINGKUNDIG NIEUWS

7e JAARGANG

No 4

OKTOBER 1957

GRIEKSE MUNTEN UIT ZUID-ITALIË

Aan het eind van de achtste eeuw voor Christus begint in Griekenland een grote expansieve beweging. In Zuid-Italië, Noord-Afrika en langs de kusten van de Zwarte Zee werden griekse kolonies gesticht, waar dat mogelijk was omdat een machtige staat dat niet belette.

Zo zorgde Etrurië ervoor dat de Grieken zich tot het zuiden van Italië moesten beperken. Maar de kolonies in Zuid-Italië werden toch zo rijk dat er gesproken werd van Groot Griekenland, in tegenstelling tot het kleinere, verdeelde en arme moederland.

De geschiedenis van deze steden wordt pas duidelijk bij oorlog en verwoesting. Zo weten wij dat Sybaris in 510 door het nabijgelegen Kroton werd verwoest. Dit geeft ons de datum, waarvoor de munten van Sybaris geslagen moeten zijn. Deze hebben een typische vorm, die ook voorkomt bij de munten van andere steden van Zuid-Italië, die dus ook uit die tijd zijn. Hun keerzijde is namelijk het negatief van de voorzijde. Op reis door Zuid-Italië zag ik een trein staan met bestemming Sybaris. Mijn reisgids hield me echter terug van een bezoek aan „het miserabel gehucht in een door malaria geteisterd moeras”. Ook van de andere steden, als Kroton, Metapontum, is, zelfs wanneer ze opgegraven zijn, nog maar weinig het bezien waard. Alleen de beroemde tempels van Paestum getuigen van de glorie van het griekse Poseidonia.

Sybaris was eens spreekwoordelijk voor zijn luxe. Zo kennen wij de Sybariet die, toen hij van een landgenoot hoorde dat deze moe geworden was van het kijken naar iemand die werkte, antwoordde dat hij doodmoe werd van het verhaal. Een ander klaagde over een slechte nachtrust omdat een van de rozeblaadjes van zijn matras gekreukt was, enfin, men vertelt ons, als gewoonlijk, vooral van de nadelen van het luxe leven.

DE GEUZENPENNING

DRIEMAANDELIJKSE UITGAVE

van het Kon. Ned. Genootschap voor

Munt- en Penningkunde

en van de Vereniging voor

Penningkunst

REDACTIE

Dr A. N. Zadoks-Josephus Jitta

Dr D. A. Wittop Koning

Jhr Ir A. C. von Weiler

REDACTIE-SECRETARIAAT

J. Schulman

Keizersgracht 448

Amsterdam-C.

ABONNEMENTSPRIJS

voor niet-leden van

een der beide verenigingen

f 3.— per jaar

ADVERTENTIES

¼ pagina f 50.— per jaar

POSTREKENING 31187 t.n.v.

Kon. Nederlands Genootschap

voor Munt- en Penningkunde

Amsterdam

Nu na eeuwenlang wanbeheer Zuid-Italië een van de armste gebieden van Europa geworden is, kunnen we ons moeilijk voorstellen dat de vroegere welvaart in de eerste plaats veroorzaakt werd door een overvloed van graan. Haast al deze griekse kolonies waren landbouwkolonies, al verdienden ze ook veel aan de doorvoerhandel.

Het Zuid-Italiaanse koren werd geëxporteerd naar het moederland. Hierdoor ontstond een grote stroom zilver uit Griekenland naar Zuid-Italië, dat zelf geen zilvermijnen bezat.

Dit zilver werd dus gebruikt voor het aanmunten van het Zuid-Italiaanse geld, dit blijkt ook uit enkele munten die over Korinthische geslagen zijn.

De zo uitzonderlijke vorm, van positieve voorzijde en negatieve keerzijde, wordt verklaard uit het verlangen de munten, en dus het met zo veel moeite geïmporteerde zilver, in het land te houden. Inderdaad worden de munten nooit buiten Zuid-Italië gevonden.

Dit is dus een volkomen bevredigende verklaring van de ongewone vorm, maar er moet nog een verklaring gevonden worden van de reden waarom men deze vorm gekozen kan hebben.

Het maken van de stempels en het slaan van de munten werd er namelijk zeer moeilijk door.

Bij het slaan moest er voor gezorgd worden dat voor- en keerzijde precies op elkaar pasten, de beide stempels moesten dus aan elkaar bevestigd worden. In deze tijd is dit nog volstrekt ongebruikelijk.

Voorts moet, wanneer de keerzijde negatief is, het keerzijdestempel positief zijn, dus de voorstelling in reliëf vertonen. Hiervoor moest dus alles om de voorstelling heen weggesneden worden. Dit is veel moeilijker dan het snijden van het stempel in

uitdieping, zoals dat bij de voorzijde kon gebeuren.

Noë uit in zijn boek over de munten van Metapontum dan ook de veronderstelling dat, zoals ook tegenwoordig gebeurt, uitgegaan werd van een patrijs, gelijk aan de geslagen munt. Hierin werd dan de matrijs gedreven die, met de hand bijgewerkt, het stempel werd.

Jammer genoeg zijn de bewijzen die hij aanvoert niet overtuigend. Zo toont hij bijvoorbeeld aan dat de reliëfliijnen binnen de ingeslagen voorstelling het gevolg moeten zijn geweest van ingesneden lijnen op het stempel. Maar dan zegt hij dat met deze details, als het stempel direct vervaardigd was geweest, van het begin af aan rekening had gehouden moeten worden. Dit is natuurlijk niet waar.

We zien dat, hoewel de ingeslagen keerzijde een preciese repliek probeert te zijn van de voorzijde in reliëf, er toch grote verschillen zijn. Zo zijn positieve puntjes het gevolg van negatieve putjes op het stempel, dit is goed te zien aan de rand op de voorzijde van de munt uit Metapontum. Op de negatieve keerzijde zijn deze puntjes weergegeven door dwarslijnen in een goot, dit is goed te zien op de aren aan de keerzijde. Deze moeten gemaakt zijn doordat de stempelsnijder eerst twee lijnen sneed, het gedeelte tussen de aren vervolgens weg sneed en toen in de overgebleven „dijk” overdwars inkervingen maakte. Hier is dus geen patrijs aan te pas gekomen. Het is wel een bijzonder moeilijk werk geweest. We hebben gezien dat men een speciale vorm verlangde om export te voorkomen, maar had men niet een makkelijker vorm kunnen kiezen, bijvoorbeeld vierkante munten kunnen slaan?

Men heeft het in praktische redenen gezocht, de munten worden als het ware gegolfd, wat breken van de dunne plaatjes zou verhinderen. Af-

Staters

van

Kroton

—

Sybaris

—

Metapontum

gezien van het feit dat hiermee nog niet verklaard is waarom men dunne plaatjes verlangde; het Penningkabinet bezit een gebroken exemplaar. Men heeft ook gedacht dat deze vorm het stapelen eenvoudiger zou maken. Iemand in het gelukkige bezit van genoeg exemplaren moet het maar eens proberen!

Seltman geeft een verklaring die van meer verbeeldingskracht getuigt. Volgens hem is deze kunstige vorm de uitvinding van een geniaal man geweest, de filosoof Pythagoras. Deze was in 531 van Samos naar Kroton uitgeweken, welke stad onder bestuur van een door hem gestichte religieuze gemeenschap de leider werd van de Achaeïsche kolonies. Een reflex van de filosofie van Pythagoras, die gebouwd was op de eenheid van tegendelen als even en oneven, eindig en oneindig, zocht Seltman in de eerste druk van zijn *Greek Coins* in de verbinding van positief en negatief op deze munten. Er zijn wel bezwaren tegen deze theorie, een ervan is dat deze munten zeer waarschijnlijk al bestonden voor de komst van de filosoof, een tweede dat ook niet-achaeïsche kolonies, als het dorische Tarente van deze munten geslagen hebben.

Het schijnt dus, dat tenzij er bewij-

zen gevonden worden dat deze munten niet vóór 531 geslagen kunnen zijn, we nog naar een andere oplossing moeten zoeken. Wat kan de Grieken, die een niet exporteerbaar munttype wensten, er toe gebracht hebben juist déze vorm te kiezen? De oudste griekse munten hadden eigenlijk alleen een voorzijde, de keerzijde is niet meer dan een onregelmatige indruk. Later wordt daar wat regelmaat ingebracht, maar de keerzijde blijft dus ingeslagen. Ook als op de keerzijde een voorstelling wordt gegeven is die in het begin nog duidelijk gevat in een ingeslagen vierkant; de munten van Athene hebben dat nog lang behouden. Dat een munt aan de ene kant bol, aan de andere hol moet zijn, was dus een volkomen normaal idee voor de mensen uit de zesde eeuw, de tijd waarin onze munten met negatieve keerzijde voor het eerst geslagen worden.

Een verdiepte voorstelling was daarbij op zichzelf gewoon voor de Grieken, die herinnerd werden aan de door hen veel gebruikte zegelstenen. De vorm van deze munten is dus wel uitzonderlijk, maar tegelijk een logische uitwerking van de opvatting, dat een munt een voorzijde in relief, en een ingeslagen keerzijde moest hebben.

J. P. GUÉPIN

ABRAHAM KUYPER OP NUMISMATISCHE PADEN

Dat de staatsman Abraham Kuyper ook numismatische belangstelling had, zal voor de meeste lezers zeker een verrassing zijn. De Redactie, zelve even verrast, neemt gaarne volgende passage over uit zijn Ons Program (Amsterdam 1879). Anders dan de schr. denkt, ligt echter de combinatie „heidense godin” en „Bijbel” geheel in de geest van de 17e eeuw.

... En hiermeê nemen we, na nog een kort bescheid over den zegelstempel, die op het titelblad is afgedrukt, van den lezer oorlof.

Deze stempel is namelijk niet het gewoonlijk gekozen oud-Hollandsch muntwerk van den ouden Statengulden, met het „Hac nitimur, Hanc tuemur” tot omschrift, maar de Hollandsche maagd van onze oude duiten, met de spreuk „Auxilium nostrum in nomine Domini”, d.i. „Onse hulpe is in den Name des Heeren!” Die keuze mocht niet anders uitvallen.

Immers het muntwerk van „Hac nitimur, Hanc tuemur” dagteekent eerst van 30 December 1680; toen het schoonste tijdperk onzer historie reeds achter ons lag; toen hooger zin uit 's lands raadzaal wijken ging; en de val zich reeds voorbereidde, die, door den Spaanschen successieoorlog verhaast, reeds kort daarna de onheilspellende teekenen vertoonde, wier volle uitwerking weinig meer dan een enkele eeuw toeven zou.

De Staten-gulden met het „Hac nitimur, Hanc tuemur” vertolkt dan ook geenszins den ootmoedigen zin onzer vaderen uit hun worsteltijdperk, maar eer de koeler deftigheid van klassiek gevormde, ietwes zelfgenoegzame maecenaten.

Uitdrukkelijk blijkt toch uit de resolutie der Staten van Holland en Westfriesland van 30 December

1680: 1e. dat het vrouwebeeld op den Statengulden, niet de Hollandse maagd, maar de heidensche godin Pallas is, d.i. Minerva, de godin der wijsheid, met de speer zwaaiende, als beeld van de krijgsgodin, wier kracht en heul in schrandere doorzicht schuilt (van *πάλλειν*, vibrare hastam); en 2e. dat op de kolom niet stellig van een Bijbel blijkt, maar alleen van een boek, hetwelk, in verband met het Minerva-beeld, eer aan een boek van wetenschappen denken doet. Of, in trouwe, is „een heidensche godin die op den Bijbel leunt” dan niet een volstrekt ondenkbare figuur?

Het citaat der bedoelde resolutie luidt als volgt:

.... — waarop gedelibereert zijnde, is goedgevonden en verstaan, dat de voorsz. Penningen sulen moogen werden gemunt na den voorsz. eersten Stempel, en ook na den voorsz. tweeden Stempel, mits dan in dien voorschreven tweeden Stempel die veranderinge sal moeten geschieden, dat de voorsz. Pallas sal blijven voeren de voorsz. speer, met den hoed booven op, dog dat de voorsz. speer sal rusten op de aard, en niet op het voorsz. boek, en dat aan de andere zijde, daar de speer staat, sal zijn deese Inscriptie, Hanc tuemur, en dat aan de zijde, daar de voorsz. Pallas het wapen van de Provincie voert, het zelve wapen weg genoomen, en in de plaats van dien gesteld zal worden, een colomme koomende tot omtrent de hand van de voorsz. Pallas, en booven op die een boek, en dat de voorsz. Pallas sal werden gefigureert, de hand houdende of steunende op het voorsz. boek, leggende op de voorsz. colomme, met de Inscriptie aan de zijde van de voorsz. colomme, Hac nitimur;...

En nu heeft wel ons Christenvolk deze min Christelijke idee der Staten vroom vertolkt, door er den

Bijbel van te maken; maar dit neemt niet weg, dat dit muntmerk toch in ander bedoelen zijn oorsprong neemt, en dat dus ons Christelijk publiek wel zal doen, met voortaan zich aan een te sterk beroep op dit „vrome” muntmerk te spenen.

En dit te meer daar de Pallas van 1680 het Hollandsche wapenschild verloor; een hinderlijk trotsche en wulptsche figuur vertoont en door het kruis op het boek zich min aanbeveelt dan verdacht maakt.

Wel mag men van „Hac nitimur, Hanc tuemur” blijven spreken, mits men dan doele, niet op den Statengulden, maar op den rekenpenning van 1574.*

Op dien rekenpenning namelijk vindt men onderaan een Bijbel liggen, waarop een kolom rust, die omklemd wordt door zes handen, en op wier top de hoed der vrijheid rust. En dat nu op dezen penning het onderaan neêrliggend boek metterdaad de Bijbel is, blijkt uit het opschrift dat er bijstaat, d.i. Religio (godsdienst). Een penningmerk dat nog te edeler wijding kreeg, toen Maurits het in 1590 slaan liet op den gedenkpenning van de verrassing van Breda. Maar wil men, gelijk wij bedoelen, niet den muntslag van een reken- of gedenkpenning, maar van de nationale munt, dan is er geen keuze meer, en moet men „de Hollandsche maagd in den tuin” nemen.

Die munt toch is schoon en zinrijk. Een weerlooze maagd, door niets dan een lagen tuin beschermd, en die toch rustig neêrzit, wijl ze met den vinger wijzen mag naar de Zonne der gerechtigheid, die boven haar straalt, terwijl ze ootmoedig belijden durft: „Onse hulpe is in den Name des Heeren!”

Die penning is van 1574**; uit het hardste en benardste van onze worsteling tegen Rome en Spanje; en alleen het merk van dien penning kan dus symbool van een streven zijn, dat ook nu nog, in aansluiting aan der

BINNENLANDS NIEUWS

Bij het ter perse gaan van dit nummer bereikt ons het bericht, dat de heer A. O. van Kerkwijk, oud-directeur van het Kon. Penningkabinet, op 21 september te Doorn is overleden.

Van 5 tot 22 september is in het Prinsenhof te Delft wederom de traditionele Antiekbeurs gehouden. Ook voor de verzamelaars op numismatisch gebied was gezorgd door een fraaie inzending van de firma Schulman, die behalve een groep Egyptische, Griekse en Romeinse antiekiteiten een interessante collectie munten en penningen toonde, waaronder de Griekse in het bijzonder opvielen.

vaderen bedoelen; zij het ook in merkbaar gewijzigden vorm, weerstand wil tegen elk kerkelijk en geestelijk despotisme, dat de consciëntie aan iets anders poogt te onderwerpen dan aan het Woord van den levenden God!

's-Gravenhage, 8 Maart 1879. K.

* De schrijver verwacht hier de koperen oord van 1574 (Verkade 57) met de Hollandsche Maagd in de tuin en de rekenpenning van 1590 (van Loon I, 412) met de door zes handen geschraagde zuil (Noot van de Red.).

** Wel is „de maagd in den tuin” reeds van middeleeuwsche herkomst, maar geheel anders gebeeld. Toen toch zag ze voor zich uit; had ze een zwaard in de hand; was er geen Sol justitiae boven haar; droeg ze een trotsch matronegewaad; en ging ze uit zonder omschrift. Inderdaad is onze nederige stedemaagd, die, weerloos neêr-zittend, op God vertrouwt, dan ook de zinrije schepping van onze Hervormde vaderen toen hun zelf het water tot aan de lippen was gekomen.

KONINKLIJK
PENNINGKABINET

Munten van Oranje

De hieronder afgebeelde gouden vier-voudige écu van Philips Willem, prins van Oranje, werd onlangs door het Kabinet getoond op een expositie te Buren, aan deze prins gewijd.

Het Kabinet bezit een vrij omvangrijke collectie van de door de Nassaus als prinsen van Oranje in hun Franse bezitting geslagen munten. Zij zijn vooral van belang omdat zij een aaneengesloten reeks muntportretten van Willem de Zwijger tot Willem III geven, portretten die uiteraard op de Nederlandse munten niet voorkomen, omdat de Oranjes hier niet de staatsrechterlijke positie van soeverein vorst hadden. De reeks begint met een zeldzame daalder van Willem I geslagen in 1560, nadat hij door de vrede van Câteau-Cambrésis in het bezit van het prinsdom was hersteld. Omvangrijk werden de aanmuntingen eerst onder zijn zoon Philips Willem (1584-1618): viervoudige en dubbele pistool in goud en een reeks zilveren munten, meest naar Frans voorbeeld. Onder Maurits en Frederik Hendrik wordt de aanmunting van deze typen voortgezet, thans aangevuld met kopergeld. Willem II voert nieuwe typen in, nauwkeurige imitaties van de Franse louis d'or en louis d'argent. In 1685 werd de Munt door de Fransen, die deze muntslag niet ten onrechte als ongewenste hagemunterij beschouwden, definitief gesloten.

H. E. v. G.

KON. NED. GENOOTSCHAP
VOOR
MUNT- EN PENNINGKUNDE

Onlangs is verschenen het 43e deel van het Jaarboek voor Munt- en Penningkunde, dat wederom bijdragen op verschillend gebied bevat. De antieke munten zijn vertegenwoordigd met een bijdrage van J. P. Guépin over de Griekse koningen van Bactrië en een van H. I. de Smit over munten in de Bijbel.

Op het gebied van de Nederlandse munten liggen de bijdragen van R. Wartena en dr. H. Enno van Gelder over de muntslag van Karel van Gelre, van dr. F. B. M. Tangelder over de Munt te Bommel, waarin definitief afgerekend wordt met de fabel, dat hier van noodmunten sprake zou zijn en van wijlen A. van der Wiel, waarin diens eerder gepubliceerde onderzoekingen over in Rusland geslagen Nederlandse dukaten uitgebreid worden tot de 18e eeuw. Op het gebied der penningkunde worden twee vondsten bekend gemaakt: dr. R. van Luttervelt verklaart de oorsprong der compositie van Lutma's penning op de Vrede van Munster, N. E. H. J. J. Zon legt verband tussen Pisanelle's penningen en het Aes Grave.

De najaarsvergadering van het Genootschap zal op een nader te bepalen zaterdag in november te Rotterdam worden gehouden.

VERENIGING VOOR
PENNINGKUNST

*Th. van der Pant,
Jan Sluijters*

Binnenkort verschijnt een door de Vereniging uitgegeven geïllustreerde propagandafolder, die aan tal van adressen zal worden toegezonden. De leden kunnen hun medewerking aan deze actie geven door exemplaren, die aangevraagd kunnen worden bij het secretariaat (Jonkerlaan 48, Wassenaar) aan belangstellenden te doen toekomen.

In oktober wordt de 2e penning 1957 aan de leden verzonden: een bronzen gietpenning van 60 mm gewijd aan de nagedachtenis van de in 1957 overleden schilder Jan Sluijters, ontworpen door de Amsterdamse beeldhouwster Th. van der Pant. De voorzijde vertoont het rechtsge-
wende profielportret van de schilder met omschrift JAN SLUIJTERS MCMLVII. Op de keerzijde staat de kunstenaar met het palet in de hand voor zijn ezel.

In het Museum voor Land- en Volkenkunde te Rotterdam zal in oktober een tentoonstelling geopend worden van een selectie uit de zeer omvangrijke muntcollecties van de bekende in 1953 overleden Rotterdamse verzamelaar W. van Rede. Uit de krachtens diens testament in openbaar bezit overgegangene verzamelingen zullen representatieve gedeelten getoond worden van de Griekse en Romeinse munten, de Oosterse munten (vooral India, China en Indonesië zijn bijzonder goed vertegenwoordigd), van Europese munten en van diverse soorten prae-monetair geld.

Nadat mej. Beydals, directrice van het Historisch Museum te Rotterdam voor kinderen van ongeveer 11 tot 16 jaar eerst teken- en daarna boeserwedstrijden had gehouden, heeft zij nu een gedurfd initiatief genomen, dat alleszins als geslaagd kan worden beschouwd. Zij heeft deze kinderen namelijk penningen laten kopiëren in plasticine en ze tevens vrij laten ontwerpen. Waar men bij de copieën meestal een gemis aan technisch constateerde, was het juist interessant te zien, hoe bij de vrije ontwerpen veel betere resultaten naar voren kwamen. De jury, die de prijzen bepaalde, heeft vooral haar aandacht aan het technisch kunnen gewijd. Frappant was evenwel, dat de stukken, die technisch vrij aardig verantwoord waren ook dikwijls een beetje dor bleken te zijn. Andere ontwerpen, die in dit opzicht nogal eens tekortkomingen vertoonden, bleken echter werkelijk goede kwaliteiten te bezitten, b.v. enkele, die een danseresje voorstelden en waarbij ook aan de rand van het penningvlak een frisse en originele aandacht was gegeven.

Friesland koopt penningen op de Vrede van Nijmegen

Uit de resoluties van gedeputeerde staten van Friesland (G2. 61 en 62) van 5 Sept. 1679 blijkt dat: „de Heere Aylva volgens resol. van den 21 Sept 1678 sijnde gecommiteert geweest om voor Jr Suick van Burmannia tegenwoordich Ontvanger G(ee)n(era)l van de Lyffrenten deser Provintie, te laeten opmaecken een golden medaille ter gedachtenisse dat sijn Ed. de eerste Tydinge van de geslotene vrede tusschen de Coninck van Vranckrijk en dese Staet heeft aen dit collegie overgebracht en per missive van de Heere Ambassadeur Haren bekennt gemaect, 't welke seer aengenaam is geweest. Enne den gulden medaille by gemelte Heere Aylva synde bekomen en aen 't Collegie vertoont hebbende aen de eene kant het wapen van den Coninck van Vranckryck ende dezen staet etc. Is na deliberatie de Heere Aylva voor de genomene moeyte bedanckt en goetgevonden de clerck Kutsch hiermede te belasten om uyt den name van dit Collegie deselve medaille met een silveren doosje aen de vz Jr Cuick van Burmania te behandigen” etc. Uit de resolutie van 5 Febr. 1680 blijkt dat de muntmeester Valckenier gemachtigd wordt voor een „somme van vier duysent vyff hondert en seventien car. gls twaelf stvs” — — „een dubbelde en sestien enkelden golden penningen gemaect op de jongst geslotene vrede tuschen syn Con Majt van Vranckryck en Haer Ho. Mo de Heeren Stäte Gñal der Vereenichde Nederlanden voor syn Furstel^e Doorlt de Heere Erf Stadtholder deser Provintie de Heeren Gedeputeerden en secretaris sampt Reeckenm^{ren} en secretaris”. Beide resoluties doelen waarschijnlijk op de penning van J. van Dishoecke (Van Loon III, 248. 1; K.P.K. cat. 1266). D. A. WITTOP KONING

J. van Disboecke
Vrede van Nijmegen 1678

Madeleine - Pierre Quérolles
Les échecs
Brons. Gegoten, 100 mm.

Schaakmat

De hierbij afgebeelde penning van Madeleine-Pierre Quérolles, die op de Fidem-tentoonstelling te Parijs (cat. no. 396) te zien was, heeft zowel door onderwerp als uitvoering mijn aandacht getrokken. De figuren op de voorzijde zijn fraai in het penningvlak gevat en doen in hun concentratie denken aan Achilleus en Ajax bij hun bordspel op een vaas van de Griekse schilder Exekias, zoals deze dit al 25 eeuwen geleden wist te treffen. De keerzijde, waarin het schaakbord in de ronding van het penningvlak is geschoven, is fraai opgelost. De schaakliefhebbers kunnen dan nog constateren, dat zwart met het paard de witte koning mat zette.

N. E. Z.

In ons land zijn muntschatten, die uit de Middeleeuwen dateren, afgezien van laat 15e-eeuwse vondsten nog steeds zeldzaam. Onlangs is aan dit geringe aantal weer een belangrijke vondst toegevoegd met die van Win-schoten, bestaande uit 30 zilveren tourse groten, geslagen tussen 1370 en 1380, enkele uit het Oosten van ons land (door de heren van den Bergh en van Borculo), merendeels uit het Rijnland. Uit de aangrenzende delen van Westfalen zijn verscheidene vondsten van dit type bekend, die soms bestaan uit de oorspronkelijke Franse tourse groten van Philips IV, soms uit Duitse imitaties daarvan, of uit beide groepen dooreen. Kennelijk hebben deze typen enige tijd de muntomloop in Westfalen beheerst: hier blijkt voor het eerst, dat hetzelfde geldt voor het Noord-Oosten van ons land, wat trouwens reeds verondersteld kon worden, omdat dergelijke imitaties te Groningen en elders geslagen zijn.

De vondst, die zowel in zijn geheel als om de erin voorkomende zeldzame stukken zeer belangrijk is, werd door het Koninklijk Penningkabinet verworven.

De *Nieuwe Drentse Volksalmanak*, die onlangs is verschenen, bevat twee belangrijke vondstbeschrijvingen. Dr A. N. Zadoks-Josephus Jitta beschrijft „De Romeinse muntschat van Balloo”, van 1839, de grootste vondst van denarii in ons land gedaan. De schat berust voor een deel in het Prov. Museum te Assen.

Volledig wordt in hetzelfde museum bewaard de zeer grote „16e-eeuwse muntschat van Zuidlaren”, die door dr. H. Enno van Gelder in hetzelfde nummer wordt beschreven. Deze schat van meer dan 2500 kleine en zeer kleine muntjes uit de Nederlan-

Een brief over munten

De archivaris van Haarlem, mej. Dr. G. H. Kurtz, schreef onlangs een boekje over *Kenau Symonsdr. van Haerlem*, ook bekend als Kenau, zonder meer. Wat de schrijfster met haar stadgenote doet is in zekere zin ontwapenend; zij rekent af met de legende van Kenau's gewapende medewerking tijdens het beleg, maar stelt haar voor als een actieve, procedeerlustige Hollandse zakenvrouw uit de 16e eeuw. Op haar laatste reis naar Noorwegen, in 1588 schijnt Kenau door zeerovers te zijn gedood. In de laatste brief aan haar dochters, verzonden van „Vlielant intschip”, 21 juni 1588 noemt zij in weinige regels zoveel muntsoorten, dat wij het de moeite waard vonden, de passage te citeren: (zij heeft meegekregen om het schip te laden) „XLIII daelders drie rozenobels, ende ick hebbe geleent van Geert Symonsdr. een nobel ende Pieter Dircxsz. acht rijcxdaelders ende een vierendeel van sesenveertich stuvers, geeft haer die Sint Jan weder, want ick gaff onse neeff een maurickse ducaet mitte twee hoofden ende die ander pistoleth ende een goude (= goede!) princedaelder mit XV stuvers, daerop heb ick die buerse nyet ende haet den princedaelders, dat ick tot Amsterdam nyet coft dan voor ses ende dertich stuvers ende een paer toffelen XIIst. ende een kruycken van drie grooten...”

den en het Duitse Rijk is uniek te noemen, zowel om het aantal, dat door geen andere vondst uit de nieuwere tijd bereikt wordt, als om de aard van het verborgen geld. Hij bestaat haast uitsluitend uit de kleinste denominaties ter waarde van $\frac{1}{16}$ stuiver of kleiner, die meest zeldzaam en slecht bekend zijn.

M. C. HIRSCH A.B. (Harry Glück)

Regeringsgatan 59, Stockholm

Telephon 11 05 56

MÜNZEN UND MEDAILLEN - MONNAIES ET MEDAILLES
COINS AND MEDALS

B. A. SEABY LTD. · MUNTEN EN PENNINGEN

65, Great Portland Street, LONDEN, W. I.,

Uitgevers van: "SEABY's Coin and Medal Bulletin" — Numismatische artikelen
en prijslijsten. Prijs 7/6 d. per jaar.

Zojuist verschenen: "Roman Coins and their Values" door H. A. Seaby,
gebrocheerd 10/6d., linnen band 14/—.

Catalogue of Coins of Great Britain & Ireland,
1956 edition, paper 7s.6d, cloth 12s.6d.

Een lijst van onze andere Numismatische publicaties op aanvraag.

Monnaies et Médailles - Jetons - Sceaux - Décorations
Librairie numismatique

JULES FLORANGE & CIE

S.A.R.L. Capital 400000 fr. - Maison fondée en 1890

17, rue de la Banque - PARIS 2e - Tél. LOUvre 29-32 - R.C. 311.055 B.

P. & P. SANTAMARIA
NUMISMATICA

ROMA
PIAZZA DI SPAGNA 35

HANS M. F. SCHULMAN (Zoon van Maurits Schulman, Amsterdam)

545 Fifth Avenue - NEW-YORK - 17 N.Y. U.S.A.

MUNTEN, MEDAILLES, DECORATIES, NUMISM. BOEKEN

Grote voorraad, ook van Nederlandse Munten en Penningen

Geregelde veilingen - Vraagt mijn prijslijsten

N.V. „KONINKLIJKE-BEGEER” VOORSCHOTEN
(HOLLAND)

PENNINGEN — EDELSMEEDWERKEN
RIDDERORDEN EN ERETEKENEN
SPORTMEDAILLES EN INSIGNES

JACQUES SCHULMAN - Keizersgracht 448 - AMSTERDAM

Expert-Numismaat

MUNTEN EN PENNINGEN VAN DE OUDSTE TIJDEN TOT OP HEDEN

EXPERTISE - VERKOOP - INKOOP - VEILINGEN

LEVERANCIER VAN RIDDERORDEN EN ERETEKENEN

Uitgever van: Handboek Nederlandsche Munten 1795-1945 f15.— + f0.25 porto
Munten Nederlandsche Gebiedsdeelen Overzee 1601-1948 f25.— + f0.35 porto

ADOLPH HESS A.G., LUZERN

Haldenstrasse 5 - Telephon 24392

*MUNZEN UND MEDAILLEN - MONNAIES ET MEDAILLES
COINS AND MEDALS*

HEINRICH PILARTZ

MUNTHANDEL

KEULEN

KLINGELPÜTZ 16 — TEL. 215404

Em. BOURGEY

Expert en Médailles auprès du

Tribunal Civil de la Seine

PARIS 9e

7, Rue Drouot

MONNAIES ET MEDAILLES

P. CIANI

Expert Numismate

PARIS 9e

54, Rue Taitbout

Monnaies et Médailles

Achat de Collections et de Trouvailles

Librairie Numismatique

DR. BUSSO PEUS

MUNZENHANDLUNG

FRANKFURT AM MAIN

NEUHAUSZSTRASSE 13 — TEL. 59 24 61

SPINK AND SON, LTD. *gevestigd sinds 1772*

FRAAIE MUNTEN EN PENNINGEN
NUMISMATISCHE BOEKEN ENZ.

Uitgever van het maandblad "Numismatic Circular"
Abonnementsprijs 10sh. = f 5.50 per jaar

5. 6 & 7 KING STREET — ST. JAMES'S — LONDON S.W.1.

Tel.: Whitehall 5275

Telegramadres: Spink, London

MAISON CLEMENT PLATT

MARCEL PLATT succ^r

19 Rue des Petits Champs PARIS 1e

MONNAIES — MEDAILLES
JETONS — DECORATIONS
LIBRAIRIE NUMISMATIQUE
ANTIQUITES ARCHEOLOGIQUES

MÜNZEN UND MEDAILLEN A.G.

Malzgasse 25 - BASEL

Onder leiding van: Erich Cahn, Dr Herbert Cahn

Belangrijke voorraad munten en penningen uit alle tijdperken en landen

Maandelijks geïllustreerde prijslijsten, gratis op aanvraag

GERHARD HIRSCH

NUMISMATIKER

MÜNCHEN-2 — PROMENADEPLATZ 10

ANKAUF — VERKAUF — VERSTEIGERUNGEN